

OULUN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta

Eetu Karjalainen

VERTAILEVA ANALYYSI OULUN JA SAVONLINNAN
KAUPUNGINKIRJASTOJEN VENÄJÄNKIELISISTÄ KOKOELMISTA SEKÄ
NIIHIN LIITTYVÄSTÄ KOKOELMATYÖSTÄ

Informaatiotutkimuksen
kandidaatintutkielma
Oulu 2019

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 KESKEISET KÄSITTEET	4
2.1 Kokoelmatyö	4
2.2 Kokoelmien kehittäminen ja hallinta	6
2.3 Kokoelmien arviointi.....	7
2.4 Kokoelmapolitiikka.....	8
3 TEORIATAUSTA.....	9
3.1 Aineiston valintakriteerit.....	9
3.2 Kokoelman arviointi.....	10
3.2.1 Kokoelmakeskeiset menetelmät	12
3.2.2 Käyttö- ja käyttäjäkeskeiset menetelmät	14
3.3 Venäjänkieliset kirjastokokoelmat Suomessa	18
3.4 Venäjänkieliset Suomessa	20
4 AIEMPI TUTKIMUS.....	22
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	24
5.1 Tilastomenetelmä	25
5.2 Teemahaastattelu	26
6 TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1 Kirjastojen kokoelmatilastot	29
6.1.1 Kokoelmien aineisto aineistotyypeittäin	29
6.1.2 Kokoelmien aineisto päägenreittäin	30
6.1.3 Kokoelmien aineisto julkaisuvuoden mukaan.....	30
6.1.4 Kokoelmien aineisto alkuperäiskielen mukaan	32
6.2 Haastattelu.....	32
6.2.1 Aineisto	32
6.2.2 Asiakkaat.....	35
6.2.3 Henkilökunta	37
6.2.4 Kokoelman arviointi.....	38
6.2.5 Tulevaisuus.....	40

7 TULOSTEN VERTAILEVA YHTEENVETO.....	41
8 POHDINTA	45
LÄHTEET	48
LIITTEET	52

1 JOHDANTO

Venäjän kielen merkitys Suomessa on kasvanut viime vuosikymmeninä merkittävästi. Venäjä on Suomen kolmanneksi puhutuin kieli kahden kotimaisen kielen eli suomen ja ruotsin jälkeen (Tilastokeskus, 2018a). Myös venäläisten matkailijoiden määrä Suomessa on kasvanut siinä määrin, että sekä yksityisellä että julkisella puolella ollaan eittämättä kiinnostuneita tarjoamaan palveluita myös venäjän kielellä. Luonnollisesti siis kirjastotkin ovat kiinnostuneita venäjänkielisestä käyttäjäkunnastaan.

Tutkielmani tarkoitus on vertailla kahden suomalaisen kaupungin, Oulun ja Savonlinnan, kaupunginkirjastojen venäjänkielisiä kokoelmia. Tutkielmani aiheen muotoutuminen lähti liikkeelle vieraiden kielten harrastuksestani. Ensimmäisenä suunnitelmanani oli tarkastella vieraskielistä kirjastoa ylipäättänsä, mutta aiheeni rajautui venäjän kieleen. Tutkielmani otti uuden suunnan toukokuussa 2016, kun päätin hyödyntää kesätyötäni Savonlinnaan kuuluvassa Kerimäen kirjastossa ja lähdin työskentelemään tutkielmastani Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien välistä vertailua.

Oulun kaupunginkirjasto kuuluu Outi-kirjastoverkostoon, joka kattaa 16 kuntaa. Oulun kaupunginkirjastoon kuuluu 24 toimipistettä. Kaupunginkirjastolla on myös kolme kirjastoautoa (Teuvo, Onneli ja Akseli, joista viimeksi mainittu on Oulun kaupunginkirjaston ja Iin kunnankirjaston yhteiskäytössä). Lisäksi Oulun kaupunginkirjastolla on kirjasto keskustan palvelupisteessä ja kirjakaappi Oulun yliopistollisessa sairaalassa.

Savonlinnan kaupunginkirjasto on osa Lumme-kirjastoverkostoa, johon kuuluu kahdeksan paikkakuntaa: kaikki Etelä-Savon paikkakunnat lukuun ottamatta Kangasniemeä ja Sulkavaa sekä Varkauden kaupunki Pohjois-Savon puolelta. Kaupunginkirjasto käsittää neljä toimipistettä (pääkirjasto Joeli sekä Kerimäen, Punkaharjun ja Savonrannan kirjastot). Savonlinnan kaupunginkirjastolla on myös kirjastoauto Käkriäinen.

Tutkielmani päämääränä on lisätä tietämystä kirjastojen venäjänkielisistä kokoelmista ja niihin liittyvästä kirjastotyöstä Suomessa. Tutkielmani esittää faktatietoja Suomen venäjänkielisistä kirjastokokoelmista sekä maan venäjänkielisestä väestöstä ja esittelee kokoelmatyöhön liittyviä teorioita sekä malleja. Haastattelututkimukseni selvitti Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien kokoelmatyötä ja heijastelen haastattelututkimuksen vastauksia kokoelmatyön teorioita ja malleja vasten. Haastattelututkimuksen vastauksia tukevat Outi- ja Lumme-verkkokirjastoista haetut tiedot Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisistä kokoelmista.

Tutkimuskysymykset

1. Miten venäjänkielisen kirjastokokoelman kokoelmatyö on järjestetty Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastoissa?
2. Minkälaista aineistoa Oulun ja Savonlinnan kirjastojen venäjänkielisissä kokoelmissa on: kuinka laaja aineisto on kyseessä ja minkälaista aineistoa ne sisältävät?
3. Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien sekä niihin liittyvän kokoelmatyön välillä on?

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Kokoelmatyö

Tämä tutkielma ja sen keskeiset käsitteet liittyvät kokoelmatyöhön, joka voi tarkoittaa kahta eri asiaa näkökannasta riippuen. Kyseisellä termillä voidaan tarkoittaa kokoelmiin liittyvää käytännön työtä, kuten aineiston hankintaa, varastoimista, poistoa ja ylipäättänsä kokoelman ylläpitoa, mutta kokoelmatyön käsitettä voidaan käyttää myös puhuttaessa kokoelmaan liittyvästä teoreettisesta puolesta, esimerkiksi kuinka helposti lähestyttävää kokoelman järjestely, esillepano yms. ovat asiakkaan kannalta. Viimeksi mainittu, teoreettinen kokoelmatyön osa-alue lähenteleekin jo kokoelmatutkimusta. Päivittäisessä kirjastotyössä ei tule pohdittua kriittisesti oman kirjaston kokoelmatyön käytäntöjä, jotka eivät ehkä olekaan paras mahdollinen toimintamalli kokoelman

ylläpitämiseen. Toisaalta kokoelmatyön teoreettisessa pohdinnassa ja toimintamallien arvioinnissa tulisi ottaa huomioon, että kirjastotyöntekijällä ja asiakkaalla voi olla hyvinkin erilainen näkemys ja lähestymistapa kokoelmaan sekä sen järjestelykäytäntöihin. (Wilén & Kortelainen, 2007, 18-19.)

Haddow ja Klobas (2004) nimeävät 11 eri syytä kokoelmatyön ja -tutkimuksen väliseen kuiluun ("kuilujen" suomennokset ovat Wilénin ja Kortelaisen (2007, 21) teoksesta):

1. Tietokuilu: Informaatio tutkijoiden ja käytännön kokoelmatyötä tekevien välillä ei kulje tehokkaasti, jolloin kokoelmatyöntekijät jäävät vaille viimeisimmän tutkimuksen tarjoamaa tietoa.
2. Kulttuurikuilu: Tutkijoiden ja käytännön kokoelmatyötä tekevien väliltä puuttuu yhteisymmärrys ja kunnioitus toisen työtä kohtaan. Kummankin ryhmän edustajat eivät suostu keskustelemaan toistensa kanssa ja kokoelmatyöntekijät luottavat enemmän omaan käytännön kokemukseen kuin tutkimukseen.
3. Motivaatiokuilu: Käytännön kokoelmatyöntekijöitä on kritisoitu heidän välinpitämättömyydestään tutkimusta kohtaan sekä heidän keskittymisestään operationaaliseen ja arkipäiväiseen tietoon.
4. Relevanssikuilu: Tutkijoilla ja käytännön kokoelmatyöntekijöillä on erilaiset näkemykset siitä, mikä on tutkimuksen arvoinen ongelma ja kokoelmatyöntekijöiden mielestä tutkimus ei välttämättä ole tarpeeksi relevanttia tai käytännöllistä heidän tarpeilleen.
5. Välittömyyskuilu: Ongelman ilmenemisen ja sen ratkaisemisen välinen aika on paljon lyhyempi käytännön kokoelmatyössä kuin kokoelmatutkimuksessa.
6. Julkaisukuilu: Kirjasto- ja informaatiotutkimuksen kirjallisuuden määrä on vähäinen. Käytännön kokoelmatyöhön keskittyvän tutkimuksen sekä tutkimusta tekevien käytännön kokoelmatyön edustajien määrä on myös vähäinen verraten kokoelmatyöntekijöiden määrään, osoittaen käytännön ja tutkimuksen välisen ongelmallisen luonteen.
7. Lukemiskuilu: Tutkijat ja käytännön kokoelmatyötä tekevät eivät lue toistensa kirjallisuutta.

8. Terminologinen kuilu: Tutkijoiden ja käytännön kokoelmatyötä tekevien (erityisesti ensimmäisenä mainitun ryhmän) terminologia voi olla toisen ryhmän vaikeasti ymmärrettävissä.
9. Aktiviteettikuilu: Vain harva käytännön kokoelmatyötä tekevä harjoittaa myös tutkimusta.
10. Koulutuskilu: Käytännön kokoelmatyötä tekeviltä puuttuu tarvittava tieto ja taito tutkimuksen tekemiseen. Heitä pitäisi kouluttaa tällä saralla.
11. Aikakuilu: Edellä mainittujen syitä vahvistaa käytännön kokoelmatyötä tekevien ajanpuute: heillä ei ole aikaa tehdä tai lukea tutkimusta heidän työkiireidensä takia.

Haddow ja Klobas (2004) esittävät, että edellä mainitut ”kuilut” kuvaavat merkittävimpiä eroja käytännön kokoelmatyötä ja kokoelmatutkimusta tekevien välillä. Nämä kuilut haittaavat merkittävästi kummankin osapuolen välistä kanssakäymistä ja yhteistyötä, mikä vaikuttaa sekä kokoelmatyöhön että –tutkimukseen haitallisesti.

2.2 Kokoelmien kehittäminen ja hallinta

Kokoelmien kehittäminen (englanniksi collection development) korvasi kokoelmavalinnan (selection) käsitteen 1960-luvulla. Kokoelmien kehittäminen on käsitteenä kokoelmavalintaa laajempi ja käsittää kokoelmavalinnan lisäksi valintapolitiikan koordinoimisen, kirjaston asiakkaiden ja mahdollisten asiakkaiden tarpeiden arvioimisen, kokoelmien ja niiden käytön tutkimisen ja analysoimisen, budjetin hallinnan, kokoelmatarpeiden tunnistamisen, yhteydenpidon asiakkaisiin ja yhteisöön sekä resurssien jakamisen suunnittelun. 1980-luvulla syntyi kokoelmahallinnan (collection management) käsite, joka sisältää kokoelmien kehittämisen käsitteen lisäksi kokoelmien karsimisen, varastoinen sekä säilyttämisen käsitteet. Myös organisaation hallinta sekä siihen kuuluva vastuualueiden jakaminen ovat osa kokoelmahallinnan käsitettä. (Johnson 2004, 1-2.)

Johnson (2004, 2) käyttää teoksessaan kokoelmien kehittämisen ja hallinnan käsitteitä toistensa synonyymeina, mikä kielii kyseisten termien läheisestä sukulaisuudesta. Johnson jatkaa, että kokoelman kehittämisestä vastaavien kirjastotyöntekijöiden

työkuvaan ymmärretään nykyään kuuluvan kokoelman ylläpidon eli niteiden karsimisen, säilyttämisen ja varastoinnin lisäksi kokoelmapolitiikan ja budjetin suunnittelu, kokoelman analysointi ja kokoelman käytön tutkiminen sekä yhteydenpito asiakkaisiin ynnä asiakaskannan tutkimus.

Edelman (1979, 33-34) erottaa artikkelissaan kokoelmien kehittämisen (development), valinnan (selection) ja hankinnan (acquisition) toisistaan. Näitä kolmea käsitettä käytetään usein toistensa synonyymeinä, mutta Edelman näkee ne kokoelmatyön hierarkkisen prosessin eri tasoina. Ensimmäinen taso on kehittäminen, jonka englanninkielinen vastine ”development” voidaan suomentaa ”kehittämisen” lisäksi ”kehitykseksi”, jolloin kyseinen käsite voidaan ymmärtää passiivisena, itsestään tapahtuvana kokoelman kasvamisena. Edelman kuitenkin huomauttaa, että ”development” tulisi käsittää aktiivisessa merkityksessä ”kehittämisenä”, joka käsittää kokoelmatyön suunnitteluvaiheen. Tämä vaihe käsittää kirjaston ja sen kokoelmien lyhyt- ja kauaskantoiset suunnitelmat, joita verrataan kirjaston ympäristötekijöihin, kuten kysyntään, tarpeeseen, odotuksiin, informaatiomaailmaan, taloudellisiin suunnitelmiin ja kokoelmien aiempaan historiaan. Kokoelmien kehittämissuunnitelma määrittää kokoelman suuntaviivat. Toinen taso on valinta, joka on kokoelman kehittämisen suoran toiminnan taso, jossa ensimmäisessä tasossa laadittujen suunnitelmien pohjalta tehdään valintoja kokoelman suhteen. Kokoelmavalinnan kriteerit ja metodologia kirjastoaineiston valitsemiseksi on Edelmanin mukaan erotettava kokoelmakehittämisen suunnitelmasta. Kolmas taso, hankinta, on taas edellisen eli valinnan tason toteuttamista käytännössä, jossa suunniteltu aineisto hankitaan kokoelmaan. Edelman myöntää, että nämä kolme tasoa ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa ja sekoittuvat toisiinsa, mutta hänen mielestään on silti hyödyllistä ainakin ajatuksen tasolla erottaa nämä käsitteet toisistaan.

2.3 Kokoelmien arviointi

Kokoelman arvioinnilla eli evaluoinnilla pyritään selvittämään, täyttääkö kirjastokokoelma sille asetetut tavoitteet vai ei. Mäkisen ja Wilénin mukaan kokoelman arviointia voidaan tehdä kolmesta eri näkökulmasta eli aspektista. Professionaalinen eli ammatillinen aspekti tarkastelee, ”miten kokoelma tekee työnsä”. Hallinnollinen aspekti

tarkastelee, miten ”kokoelman kehittämispolitiikkaa koskevat aspektit voidaan määrittää ja mitata”. Taloudellinen aspekti tarkastelee, ”voidaanko kokoelman tekemään työhön ja sen aiheuttamiin vaikutuksiin käyttäjien elämässä myönnetty varat oikeuttaa”. Vielä Mäkinen ja Wilén kartoittavat erilaisia syitä sekä tarkoituksia kokoelman arvioinnin tekemiseen ja jakavat ne kolmeen eri ryhmään. Kokoelman arviointia voidaan tehdä kokoelmatyön, kokoelman kehittämispolitiikan ja talouden kannalta. (Mäkinen & Wilén, 1992, 9-11.)

2.4 Kokoelmapolitiikka

Gregory (2011, 31-32) tarkastelee syitä kokoelmapolitiikan kehittämiseen ja ylläpitämiseen, huomauttaen kuitenkin, ettei kaikilla kirjastoilla kuitenkaan ole kirjoitettua kokoelmapolitiikkaa. Kokoelmapolitiikalla tarkoitetaan suunnitelmaa, joka määrittelee kokoelman hallinnan ääriviivat. Kokoelmapolitiikka määrittelee koko organisaation toimintaa, sillä kokoelmapolitiikan puitteissa kirjasto hankkii, järjestää ja hallinnoi kirjastokokoelman materiaalia. Se myös määrittelee kokoelman päämäärät sekä uuden aineiston hankkimisen että jo olemassa olevan aineiston ylläpidon osalta. Kokoelmapolitiikan suunnittelussa huomioidaan yleensä sekä kirjaston työntekijät että myös kirjaston asiakkaat. Kokoelmapolitiikan rakenne vaihtelee kirjastoittain, mutta yleensä kokoelmapolitiikassa määritellään päätöksenteon päälinjojen ja kokoelmatyön käytäntöjen lisäksi kriteerit aineistolle, jota pyritään hankkimaan ja säilyttämään. Myös kriteerit poistettavalle aineistolle voidaan määritellä. Kokoelmapolitiikka edesauttaa kokoelmatyön toimintatapojen yhtenäisyyttä ja kokoelman tasapainoisuutta asettamalla niille suuntaviivat. Kokoelmapolitiikan yhdenmukaisuus on tärkeää kokoelmatyötä tekeville heidän peilattaessaan kokoelmalle asetettuja päämääriä kokoelmaan, jota he ovat kehittämässä. Kokoelman tasapainoisuudella Gregory ei tarkoita sitä, että kaikkien kokoelman osa-alueiden tulisi saada yhtä suurta huomiota, vaan, että kokoelma täyttäisi sen käyttäjien tarpeet.

3 TEORIATAUSTA

Tutkielmassani keskityn tarkastelemaan kirjastojen kokoelmatyötä. Gregory (2011, 1) toteaa, että kokoelmien kehittäminen ja hallinta ovat kirjastotyön perustukipilareita luetteloinnin ja luokittelun ohella.

3.1 Aineiston valintakriteerit

Holleman (2000, 700) viittaa artikkelissaan Gardnerin (1981, 179-199) 18 aineiston valintakriteeriin. Gardner ei jakanut kriteerejään kategorioihin, mutta Holleman jakaa Gardnerin esittämät kriteerit neljään eri luokkaan (Gardnerin valintakriteerien suomennokset Wilénin ja Kortelaisen (2007, 78) mukaan):

- laatu
 - o tekijän arvovalta
 - o julkaisun sisällön tarkkuus
 - o puolueettomuus
 - o aineiston tuoreus
 - o riittävä laajuus ja kate
 - o syvyys
- relevanssi kirjaston näkökulmasta
 - o aihealueen relevanssi
 - o tarkoituksenmukaisuus kirjaston näkökulmasta
 - o potentiaali
- esteettiset ja tekniset näkökulmat
 - o kiinnostavuus
 - o sopivuus kirjaston tyyliin
 - o maantieteelliset ja kielelliset piirteet, erityisalueiden omakielinen kirjallisuus
 - o tekniset aspektit
 - o esteettiset laatuominaisuudet
 - o fyysisyys
- hinta

Hollemanin (2000) ja Gardnerin (1981) julkaisujen välillä on 20 vuotta eroa, joten Holleman argumentoi, että vaikka Gardnerin valintakriteerit ovat suurimmalta osin pitäneet vettä vuosikymmenten aikana, ovat postmodernistiset suuntaukset kyseenalaistaneet tiettyjen kriteerien ehdottomuuden. Vaikka tekijän arvovalta ja kanonisuus (eli mitkä teokset ovat tietyn aihealueen keskeisimpiä teoksia) ovat Hollemanin mukaan yhä arvostettuja kriteerejä, on niiden merkitys kuitenkin jonkin verran heikentynyt edellä mainittujen aatesuuntausten edustajien kritiikin myötä. Aineiston tarkkuus on yhä tarkoin vaalittua, erityisesti tieteellisissä julkaisuissa, mutta sekään ei ole välttynyt kritiikiltä. Puolueettomuuden kriteeri oli taasen saanut osakseen kritiikkiä jo ennen Gardnerin julkaisemaa valintakriteerilistaa, sillä postmodernistiset aatteet pitävät kaikkea kirjoitettua tekstiä enemmän tai vähemmän ideologisesti väritettyinä. Myös tällaiset postmodernistiset ajatukset hylkäävät kirjastotyöntekijät tunnustavat tärkeäksi sisällyttää kokoelmiin puolueellisia julkaisuja, jotta toisistaan erilaiset näkemykset tulisivat edustetuiksi.

Holleman (2000) jatkaa, että aineiston tuoreudella on suuri merkitys luonnon- ja yhteiskuntatieteissä. Aineiston tuoreudella ei kuitenkaan luonnollisesti ole niinkään merkitystä silloin, jos vanha tutkimusaineisto on edelleen pätevää eikä uusi tutkimus ole sitä kumonnut. Humanistisissa tieteissä voidaan jopa suosia vanhaa tutkimusaineistoa uuden sijasta. Myös riittävä laajuus ja syvyys ovat Hollemanin mukaan yhä tänä päivänäkin arvossa pidettyjä aineistovalinnan kriteerejä.

Hollemanin (2000) mukaan aineiston sopivuus kirjastoon sekä sen relevanssi ja potentiaali ovat itsestäänselvyksiä: kukapa kokoelmatyöstä vastaava hankkisi kokoelmiin kirjaston teemaan sopimatonta ja irrelevanttia aineistoa, jolla ei ole minkäänlaista potentiaalia?

3.2 Kokoelman arviointi

Kokoelman arviointia varten on olemassa erilaisia menetelmiä. Tutkielmani empiirisessä osassa aion tarkastella, minkälaisia menetelmiä Oulun ja Savonlinnan kirjastoissa käytetään venäjänkielisen kokoelman arvioimiseen. Tässä luvussa

esittelemäni arviointimenetelmät perustuvat Mäkisen ja Wilénin (1992, 18-43) teokseen.

Kokoelman arviointimenetelmät voidaan jakaa kokoelma- ja käyttäjäkeskeisiin menetelmiin. Ensimmäisen kategorian menetelmät keskittyvät arvioinnissa itse kokoelman rakenteeseen, kuten sen kokoon, koostumukseen yms., kun taas jälkimmäisen kategorian menetelmät tarkastelevat käyttäjiä sekä kokoelman käyttöä ja käytettyä aineistoa. Kokoelma- ja käyttäjäkeskeisyyden lisäksi yksittäinen menetelmä voidaan luokitella sen tuottaman tiedon laadun mukaan, ts. onko tieto kvantitatiivista eli määrällistä vai kvalitatiivista eli laadullista, ja tiedon yleispätevyyden mukaan eli tarkastellaanko kokoelmaa objektiivisesti vai subjektiivisesti nojautuen vahvasti yksittäisen henkilön näkemykseen. (Mäkinen & Wilén, 1992, 18-19.) Taulukossa 1 olen jaotellut erilaiset tutkimusmenetelmät edellä mainittujen luokitusten mukaisesti. Kuten taulukosta huomaa, tiettyjen arviointimenetelmien (perusmuotoisen listamenetelmän ja viiteanalyysin) luokittelu on häilyväistä ja menetelmän kvantitatiivisuus/kvalitatiivisuus tai subjektiivisuus/objektiivisuus onkin hyvin vahvasti riippuvainen tutkijan itsensä lähestymistavasta ja painotussuuntautumisesta.

Taulukko 1. Kokoelman arviointimenetelmien luokittelu Mäkisen ja Wilénin (1992, 19) mukaan.

Kokoelmakeskeiset menetelmät		
	Subjektiiivinen	Objektiiivinen
Kvantitatiivinen	-	Tilastomenetelmä
Kvalitatiivinen	Impressionistinen- /asiantuntijamenetelmä Perinteinen listamenetelmä	Perinteinen listamenetelmä
Käyttäjakeskeiset menetelmät		
	Subjektiiivinen	Objektiiivinen
Kvantitatiivinen	Viiteanalyysi	Käyttötutkimus Viiteanalyysi
Kvalitatiivinen	Käyttäjätutkimus Viiteanalyysi	Viiteanalyysi

Alaluvuissa 3.2.1 (Kokoelmakeskeiset menetelmät) ja 3.2.2 (Käyttö- ja käyttäjakeskeiset menetelmät) avaan ja kuvaan tarkemmin taulukossa esitettyjä arviointimenetelmiä.

3.2.1 Kokoelmakeskeiset menetelmät

Tilastomenetelmä

Tilastomenetelmä tarkoittaa numeeristen tietojen keräämistä kokoelmasta. Tilastojen avulla voi tarkastella esimerkiksi kokoelman kokoa, joko kokonaisuudessaan tai perustuen vaikkapa kieleen, tieteenalaan, aineistotyyppiin, julkaisuvuoteen tms. Tilastoja voidaan kerätä tietyltä ajanjaksolta, jolloin voidaan vertailla ajan kuluessa

tapahtuneita muutoksia, esimerkiksi poistojen ja hankintojen kautta tapahtuneet muutokset kokoelman koossa. Kokoelmasta saatuja tilastoja voidaan tarkastella myös heijastellen käyttäjäkuntaan, esimerkiksi vertaamalla niteiden määrää suhteessa potentiaalsiin lainaajiin tai kuinka paljon kokoelman yksittäistä nidettä lainataan keskimäärin. (Mäkinen & Wilén, 1992, 20.)

Yleisesti tilastomenetelmän lähtökohtana on, että hyvän kokoelman määrittelee sen ”riittävyys”. Mikä on riittävää, vaihtelee tietysti kokoelmasta riippuen. Aiemmin kokoelman koon nähtiin korreloivan kokoelman laadun kanssa: mitä suurempi, sen parempi. Kokoelman koko ei kuitenkaan kerro, kuinka isoa osaa kokoelman niteistä voidaan pitää laadukkaina tai edes relevantteina kokoelman teemaan nähden. Myöskään suuri kokoelman prosentuaalinen kasvu ei kerro koko totuutta kokoelman laadukkuudesta: tiukkaa karsintapolitiikkaa harjoittavan kirjaston kokoelman prosentuaalinen kasvu on eittämättä pientä. Vanhentuneen ja käyttökelvottoman aineiston poisto kuitenkin yleensä palvelee paremmin asiakkaita. Pienissä kokoelmissa vanhan aineiston säilyttäminen voi kuitenkin olla hyödyksi kokoelman säilymisen kannalta ja useimmiten tiukkaan karsimiseen ei olekaan tarvetta. Erilaisia standardeja riittävän kokoelman määrittelemiseksi on kehitelty. Tällaiset standardit määrittelevät minimi- ja maksimimäärät tietynlaiselle aineistolle yksittäisessä kokoelmassa, mutta standardien heikkoudeksi on katsottu, että ne yhdenmukaistavat liiaksi kirjastokokoelmia, ottamatta huomioon kunkin kirjastokokoelman yksittäisiä erityispiirteitä. (Mäkinen & Wilén, 1992, 21.)

Tilastomenetelmän etuna on sen helppous: tilastoja on yleisesti helppo koota, varsinkin automatisoiduista kirjastojärjestelmistä, ja vertailla keskenään. Tilastot itsessään eivät kuitenkaan kerro kirjastokokoelman laadusta, vaan tilastomenetelmä kaipaa seurakseen muita arviointimenetelmiä. Tilastomenetelmä tukeekin hyvin muita kokoelman arviointimenetelmiä. (Mäkinen & Wilén, 1992, 21-22.)

Impressionistinen eli asiantuntijamenetelmä

Impressionistisessa tai asiantuntijamenetelmässä kirjastokokoelmaa arvioi kokoelman aiheeseen perehtynyt henkilö, joka antaa tarkastelun pohjalta muodostamaan kuvaansa

(impression) perustuvan arvionsa kokoelman laadusta. Kokoelmasta arvionsa antava henkilö voi olla melkeinpä kuka tahansa: tieteellisessä kirjastossa arvioijana voi toimia tutkija, joka on erikoistunut tiettyyn aihealueeseen ja näin ollen arvioi hänen tutkimusalaansa liittyvän kirjastokokoelman. Tämän vuoksi asiantuntijamenetelmä voikin soveltua erityisesti tieteelliseen kirjastoon. Kokoelman arvioijana voi toimia myös kirjaston oma työntekijä, jolla on eittämättä käsitys kirjastonsa toimintamalleista, periaatteista ja tavoitteista. Kirjaston ulkopuolelta tulevalle arvioijalle onkin hyvä tehdä selko näistä kirjaston toimintamalleista ennen hänen ryhtymistään työhön. Arvioijan on myös hyvä tuntea kokoelman asiakaskunta, siksi edellä esitetty tilastomenetelmä on hyvä tuki asiantuntijamenetelmälle. (Mäkinen & Wilén, 1992, 23-25.)

Listamenetelmä

Listamenetelmiä on itse asiassa kaksi erityyppistä: perinteinen listamenetelmä sekä viiteanalyysi. Perinteisessä listamenetelmässä valitaan teoslista tai bibliografia, johon verrataan kokoelman aineistoa. Mitä enemmän listan teoksia löytyy myös kirjastokokoelmasta, sitä laadukkaampana kokoelmaa voidaan pitää. Listamenetelmä on siinä mielessä läheistä sukua impressionistiselle eli asiantuntijamenetelmälle, että listamenetelmässä ikään kuin korvataan asiantuntija elottomalla teoslistalla tai bibliografialla. Listamenetelmän kriittisin vaihe onkin löytää tarkoitukseen sopiva ja tarpeeksi arvovaltainen lista. (Mäkinen & Wilén, 1992, 25-30.)

Listamenetelmään sopiva teoslista tai bibliografia sisältää sekä kirjastokokoelmaan liittyvän aihealueen asiantuntijoiden että kirjastonhoitajien yhteisesti hyväksymiä teoksia, joiden katsotaan olevan kyseessä olevan aihealueen keskeisempiä ydinteoksia. Listana voidaan käyttää esimerkiksi erityisesti tiettyä tutkimusalaa varten laadittua bibliografiaa. Myös julkaisijoiden uutuus- ja bestsellerluettelot antavat osviittaa suosituista teoksista. Kokoelman vertailukohtana voidaan käyttää myös suuren ja tärkeän kirjaston, esim. kansalliskirjaston, kokoelmaa. (Mäkinen & Wilén, 1992, 25-30.)

3.2.2 Käyttö- ja käyttäjäkeskeiset menetelmät

Kokoelmaa ei voida arvioida vain itsessään, vaan sitä tulee viime kädessä tarkastella käyttäjän kannalta: onhan kokoelma alun perinkin luotu nimenomaan käyttäjää varten. Siksi kokoelmakeskeisten menetelmien rinnalle on kehitelty käyttö- ja käyttäjäkeskeisiä menetelmiä, joiden avulla tutkitaan kokoelmien laatua ja hyödyllisyyttä sen kannalta, miten ne täyttävät käyttäjien tarpeet. (Mäkinen & Wilén, 1992, 30.)

Käyttötutkimukseen liittyvä ongelma on käsitteen ”käyttö” epämääräisyys sekä varsinaisen käytön vaikea tutkittavuus. Yleensä ”käytöllä” tarkoitetaan aineiston lainaamista, tutkimista, katsomista tai kopioimista kirjaston sisällä, mutta ”käytön” käsitteellä ei ole kuitenkaan kiveen hakattua määritelmää, joka tekee siitä vaikeasti tutkittavan kohteen. Yleisesti käyttötutkimuksen kannalta kokoelmasta tekee ”hyvän”, jos sitä käytetään paljon. On kuitenkin vaikea tietää, mitä asiakkaat todellisuudessa tekevät käyttämällään kirjastoaineistolla: lainattu aineisto voi todellisuudessa jäädä lukematta asiakkaalta tai aineistoa voidaan hyödyntää lainaamatta sitä ollenkaan itselleen, jolloin kyseisen teoksen käyttö ei näy lainaustilastoissa. Aineiston matala tai korkea lainausaste ei siis kerro koko totuutta aineiston varsinaisesta tarpeellisuudesta asiakaskunnalle. (Mäkinen & Wilén, 1992, 35.)

Kokoelman käyttöä voidaan mitata absoluuttisesti tai suhteellisesti. Kokoelman suhteellista tai relatiivista käyttöä tutkittaessa mitataan, kuinka suuren prosenttiosuuden tietyn tieteenalan lainaukset kattavat kaikista lainauksista suhteessa siihen, kuinka suuren osuuden kokoelmasta kyseinen tieteenala kattaa. Kyseisen tieteenalan käyttöasteen odotetaan olevan sama prosenttiosuus kuin tieteenalan osuus kokoelmasta. Tieteenalan käyttöasteen ylittäessä tieteenalan prosenttiosuuden kokoelmasta, katsotaan kyseisen tieteenalan olevan ylikäytetty. Käyttöasteen taasen alittaessa kokoelman prosenttiosuuden, nähdään tieteenala alikäytetyksi. (Mäkinen & Wilén, 1992, 36.) Esimerkiksi siis matematiikan aineiston kattaessa 10 prosenttia kokoelman kaikesta aineistosta, olisi kokoelman ihanteellinen käyttöaste myös 10 prosenttia eli 10 prosenttia kaikista lainoista kohdistuisi matematiikan aineistoon. Jos matematiikan käyttöaste olisikin 12 prosenttia, katsottaisiin matematiikan aineiston olevan ylikäytettyä kokoelmassa, kun taas 8 prosentin käyttöasteella matematiikka olisi alikäytetty tieteenala.

Viiteanalyysi

Viiteanalyysi on listamenetelmän käyttökeskeinen versio, mutta siinä missä listamenetelmä on kokoelmakeskeinen menetelmä, on viiteanalyysi käyttökeskeinen menetelmä. Sen periaatteena on arvioida yksittäisen julkaisun arvovaltaisuus ja laatu sillä perusteella, kuinka monta kertaa kyseiseen julkaisuun on viitattu muissa julkaisuissa. Myös kirjoittajien arvovaltaisuutta arvioidaan tutkimalla, kuinka monta kertaa heidän teoksiinsa viitataan muissa julkaisuissa. (Mäkinen & Wilén, 1992, 31.)

Lainaus- ja sisäkäyttötutkimukset

Lainaututkimuksessa tarkastellaan nimensä mukaisesti kokoelman lainaustilastoja. Lainauksilainauksien pohjalta voidaan esimerkiksi tunnistaa kokoelman paljon käytetty osa eli ydinkokoelma tai sen vähän käytetty osa. Lainauksilainaukset voivat kertoa myös kokoelman käyttöprofiilista esim. aloittain tai julkaisutyyppittain. Lisäksi tilausten pohjalta voidaan ratkaista aineiston karsinta-, varastointi- ja säilyttämisongelmia tai selvittää laina-aikojen säätelyn tai lisäkappaleiden hankinnan tarvetta. Lainauksilainaukset ovat tärkeitä kirjaston itsearvioinnissa sekä kokoelmien kehittämisessä ja arvioinnissa, mutta tilausten analysointiin liittyy paljon periaatteellisia ja mittauksellisia ongelmia. Kokoelman arvioinnin ei tulisi siis perustua pelkästään lainauksilainauksien varaan. (Mäkinen & Wilén, 1992, 34.)

Sisäkäyttö tarkoittaa aineiston käyttöä kirjaston tiloissa lainaamatta kyseistä aineistoa, esimerkiksi kopiointia, aineiston selailua ja käsikirjastoaineiston käyttöä. Lainauksen ja sisäkäytön välisestä suhteesta kiistellään: Mäkinen & Wilén viittaavat Pittsburghin yliopiston 1970-luvulla tekemään käyttötutkimukseen (Kent ym., 1979), jonka mukaan sisäkäyttö myötäilee lainausta. Tämän vuoksi lainausluvut antaisivat tarpeeksi tarkan kuvan myös sisäkäytöstä. Varsinkin tieteellisissä kirjastoissa sisäkäytön määrä voi kuitenkin olla moninkertainen suhteessa lainauslukuihin. Sisäkäyttöä varten kehitetyt tutkimusmenetelmät ovat varsin alkeellisia ja karkeita eivätkä ne kartoita kuin vain pienen osan kaikesta käytöstä. Asiakkaita voidaan esimerkiksi pyytää jättämään heidän käyttämänsä aineisto kirjaston pöydille ja lukupaikoille, minkä perusteella arvioidaan

aineiston käyttöä tietyn ajanjakson aikana. Aineiston käyttöä voidaan tutkia myös havainnoimalla, kyselyjen ja haastattelujen avulla sekä päiväkirjamenetelmän avulla. Edellä mainitut tutkimusmenetelmät vaativat asiakkaiden yhteistyötä ja resursseja, mikä hankaloittaa niiden käyttöä ja luotettavuutta. Sisäkäytön tutkimusmenetelmillä on lisäksi saatu ristiriitaisia tuloksia. Suhteellisen rajoittunutta ja yhdenmukaista sisäkäyttöä tutkimalla voidaan kuitenkin siitä saada tarpeeksi luotettava kuva. Alkeellinenkin sisäkäyttötutkimus on kuitenkin hyvä tukemaan kokoelman käyttötutkimusta lainauslukujen rinnalla. (Mäkinen & Wilén, 1992, 37-38.)

Dokumenttien toimittamistesti ja hyllysaatavuustutkimus

Kokoelman laatua asiakkaan näkökulmasta voidaan arvioida tutkimalla aineiston saatavuutta ja tavoitettavuutta. Saatavuus tarkoittaa todennäköisyyttä, jolla asiakkaat löytävät tarvitsemansa aineiston silloin kun he sitä tarvitsevat. Tavoitettavuus kuvaa taasen niitä esteitä ja vaikeuksia, joita asiakas kohtaa etsiessään haluamaansa aineistoa kirjaston kokoelmasta. Dokumenttien toimittamistesti ja hyllysaatavuustutkimus tutkivat, miten hyvin tai huonosti tietty teos saadaan käyttöön. Teoksen saatavuutta voivat haitata monet tekijät: esimerkiksi kirjasto ei omista kyseistä teosta, teos on lainassa toisella asiakkaalla tai teos on kadonnut tai väärässä paikassa hyllyssä. Vika voi olla myös epäselvässä kokoelmaluettelossa tai hyllyjärjestyksessä, josta asiakas ei löydä haluamaansa teosta. Toisin sanoen kirjaston opasteet eivät ole riittävät tai asiakas ei ymmärrä tai osaa käyttää niitä. (Mäkinen & Wilén, 1992, 40-41.)

Käyttäjätutkimus

Käyttäjätutkimusta toteutetaan yleisimmin surveytyyppisillä tutkimusmenetelmillä, joista tavanomaisimmat menetelmät ovat kysely ja haastattelu. Käyttäjäsarveyn tarkoituksena on selvittää, miten hyvin kokoelma tyydyttää käyttäjien tiedontarpeita keräämällä kirjallisia tai suusanallisia vastauksia tietynlaisiin kysymyksiin. Tämänkaltaisen tutkimuksen ongelmaksi nousee käyttäjien antamien vastausten subjektiivisuus: kyseessä on loppujen lopuksi jokaisen käyttäjän henkilökohtainen mielipide. Sarveyn vastaajat voivat myös oman mielipiteensä ilmaisemisen sijasta antaa vastauksen, jota he luulevat tutkijan odottavan, toisin sanoen he eivät anna rehellistä mielipidettään asiasta. Toisinaan käyttäjien esittämät toivomukset kokoelman suhteen

voivat olla liian epärealistisia kirjaston resurssit huomioon ottaen tai liian epämääräisiä, yleisestä tiedonpuutteesta johtuvia tyytymättömyyden ilmauksia. Kokoelmanarvioijan tulisikin määrittää käyttäjä tutkimuksen vastausten avulla kokoelman yleinen ”riittävyys mitta”, jonka perusteella tehdään mahdolliset toimenpiteet kokoelman tosiasiallinen tila sekä resurssit huomioon ottaen. (Mäkinen & Wilén, 1992, 43.)

3.3 Venäjänkieliset kirjastokokoelmat Suomessa

Suomessa on yleisten kirjastojen venäjänkielisten kokoelmien lisäksi kirjastoja, jotka ovat erikoistuneet nimenomaisesti venäjänkieliseen aineistoon. Tällaiset venäjänkieliseen aineistoon erikoistuneet kirjastot voivat palvella esimerkiksi venäjänkielisiin maihin ja kulttuureihin keskittyvää tieteellistä tutkimusta tai ne voivat tarjota venäjänkielistä aineistoa kaukolainattavaksi maanlaajuisesti Espoon venäjänkielisen kirjaston lailla. Tässä alaluvussa esitellään muutama tällainen venäjänkieliseen aineistoon keskittynyt kirjasto.

Vuonna 1947 perustettiin Neuvostoliittoinstituutti edistämään kulttuuri- ja tiedeyhteistyötä Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Instituutti oli tutkimusyksikkö venäjän kielen sekä venäläisen kulttuurin ja historian alalla. Instituutin tutkijoiden työn tueksi perustettiin kirjasto vuonna 1949. 1960-luvun puolivälissä instituutista alettiin kehittää laitosta, jonka tehtävänä oli vastata Suomen ja Neuvostoliiton välisestä sivistyksellisestä yhteistyöstä. 1970-luvulla instituutti alkoi koordinoita maiden välisiä korkeakouluvaihtosopimuksia ja tuolloin alettiin toteuttaa myös kulttuurihankkeita. Vuonna 2001, eli Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin aikana, valtioneuvosto antoi uuden asetuksen, joka määritteli instituutin tehtäviksi mm. ”Venäjää ja Itä-Eurooppaa koskevan sivistyksellisen yhteistyön harjoittamisen, kirjaston ja siihen liittyvän tietopalvelun ylläpitämisen sekä yhteyden pitämisen koti- ja ulkomaalaisiin toimijoihin”. Neuvostoliiton hajottua 26.12.1991 Neuvostoliittoinstituutin nimi vaihtui vuonna 1992 Venäjän ja Itä-Euroopan instituutiksi uuden, instituuttia koskevan lain myötä (Culturas-säätiö, 2017). Vuodesta 2013 lähtien Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin toimintaa jatkaa Culturas-säätiö (Valtioneuvosto, 2012) ja instituutin kokoelma siirrettiin Espoon Sellon kirjaston venäjänkielisen kirjaston alaisuuteen.

1.1.2013 aloittanut, Espoon Sellon kirjastossa toimivan venäjänkielisen kirjaston toiminta perustuu Opetus- ja kulttuuriministeriön Espoon kaupunginkirjastolle antamaan erityistehtävään. Sen ydinkokoelman muodostaa entisen Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin (VIE-instituutin) kirjaston kokoelma. Nykyään venäjänkielisen kirjaston kokoelma koostuu 14 000 kirjasta, 1000 elokuvasta ja äänikirjasta sekä 40 painetusta lehdestä. Kirjasto tarjoaa myös verkkolehtiä PressDisplay-tietokannan kautta. Venäjänkielisen kirjaston maksuton kotipalvelu, joka on saatavilla myös venäjän kielellä, palvelee pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) asuville, jotka eivät voi itse asioida kirjastossa iän, sairauden, liikuntaesteiden tai vamman takia. Kirjasto tarjoaa myös kaukopalvelua, joka lähettää aineistoa maksutta pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuville asiakkaille. Asiakkaan on rekisteröidyttävä venäjänkielisen kirjaston asiakkaaksi ja hänen lainaamansa aineisto toimitetaan joko Postin pakettiautomaattiin tai asiakkaan lähikirjastoon, josta asiakas voi noutaa aineistonsa. (Helmet, 2019.)

Slaavilainen kirjasto toimii Kansalliskirjaston alaisuudessa ja se palvelee Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusta. Slaavilaisen kirjaston vapaakappalekokoelman varhaisin aineisto on vuosilta 1828-1917 ja se sisältää ”Venäjän keisarikunnan alueella ilmestyneitä painotuotteita kaikilta aihealueilta”. Neuvostoaikainen kokoelma koostuu enimmäkseen humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen kirjallisuudesta Neuvostoliitosta ja slaavilaisen kielialueen maista. Myös uuden, Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusta koskevan kirjallisuuden hankinta keskittyy pääosin humanistisiin ja yhteiskuntatieteellisiin aloihin. Kokoelma sisältää myös emigranttikirjallisuutta. (Kansalliskirjasto, 2015.) Kansalliskirjasto oli nimeltään Helsingin yliopiston kirjasto vuoteen 2006 asti, jolloin sen nimi vaihtui nykyiseen Kansalliskirjastoon. Uusi Helsingin yliopiston kirjasto syntyi vuoden 2010 alussa Helsingin yliopiston kampuskirjastojen, tiedekuntakirjastojen ja Opiskelijakirjastojen yhdistyessä uudeksi erillislaitokseksi. Alkuvuodesta 2012 Helsingin yliopiston pääkirjastoksi nimitettiin Kaisa-talon kirjastotoiminta. (Helsinki.fi, 2014.)

3.4 Venäjänkieliset Suomessa

Vuoden 2017 lopussa eli 31.12.2017 Suomessa asui 77 177 venäjää puhuvaa henkilöä. Samana vuonna venäläisten maahanmuuton voitto oli kolmanneksi suurin kaikista Suomen maahanmuuttajaryhmistä, yhteensä 1420 muuttajaa (Tilastokeskus, 2018b). Suurin osa Suomen venäjänkielisistä asuu pääkaupunkiseudulla ja itärajan tuntumassa (Alanen, 2007). Vuoden 2017 lopussa Oulussa asui 1033 ja Savonlinnassa 607 venäjänkielistä henkilöä. Näiden kaupunkien kokonaisväestö oli 201 810 henkilöä Oulussa ja 34 664 henkilöä Savonlinnassa (Tilastokeskus, 2018a). Näiden tilastojen pohjalta laskettuna Oulun kokonaisväestöstä noin 0,51 prosenttia ja Savonlinnan kokonaisväestöstä noin 1,75 prosenttia on venäjänkielisiä.

Venäjänkielisistä puhuttaessa on otettava huomioon, etteivät kaikki venäjää puhuvat ole etnisesti tai kansalaisuudeltaan venäläisiä. Erityisesti entisissä Neuvostoliiton maissa on runsaasti sekä venäjää äidinkielenään että myös toisena kielenään puhuvaa väestöä ja näistä maista on muuttanut ihmisiä myös Suomeen: entisessä Neuvostoliitossa syntyneet ovatkin Suomen ulkomailla syntyneiden ryhmistä suurin 56 696 henkilöllä. Venäjällä syntyneitä on taasen noin 14 227 (Tilastokeskus, 2018c.) Henkilöistä, joiden syntymäpaikaksi on tilastoissa merkitty ”entinen Neuvostoliitto” on tietysti vaikea sanoa, kuinka moni heistä on Venäjän neuvostotasavallasta tai muusta neuvostotasavallasta ja kuinka moni on etnisesti venäläinen tai ei-venäläinen. Myös venäjää toisena kielenä puhuvien kokonaismäärää Suomessa on vaikea arvioida.

Merkittävä venäjää puhuva, mutta etnisesti ei-venäläinen, väestöryhmä Suomessa ovat inkerinsuomalaiset. 1990-luvun alussa Venäjän etnisesti suomalaiselle väestölle, mukaan lukien Pietarin lähellä sijaitsevalla Inkerinmaalla asuneille inkeriläisille, myönnettiin oikeus muuttaa Suomeen paluumuuttajan statuksella. Vuonna 1990 Suomen väestöstä vain 0,08 prosenttia oli venäjänkielisiä, mutta kymmenessä vuodessa heidän lukumääränsä 13-kertaistui. Monet inkeriläiset kuitenkin rekisteröivät äidinkielekseen suomen, joten he eivät näy tilastoissa venäjänkielisten lukumäärässä. Nykyään inkeriläiset eivät kata Suomen venäjänkielisten lukumäärästä puoliakaan, vaikka he ovatkin Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä. Inkeriläisten paluumuuttajien

tarkkaa lukumäärää ei tiedetä, eri arvioiden mukaan heitä olisi tullut Suomeen noin 30 000-35 000. (Yle, 2015.)

Inkerinsuomalaisten esimerkin mukaisesti on nostettava esiin myös huomio, että tilastot eri kielten puhujamääristä perustuvat tilastoitavien henkilöiden omiin ilmoituksiin. Tämä luo ongelman tilastojen luotettavuudessa: jotkut voivat ilmoittaa äidinkielekseen jonkin muun kielen kuin oman tosiasiallisen äidinkielen eri syistä, joko korostaakseen haluttua kielellistä tai etnistä identiteettiä tai peitelläkseen omia juuriaan. (Saukkonen 2014; tässä Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017, 9.)

Lammi ja Protassova (21-22, 2011) selvittivät tutkielmassaan Suomessa pysyvästi asuvien, yli 15-vuotiaiden venäjänkielisten kulttuuripalvelujen, mukaan lukien kirjaston, käyttöä. Tutkimukseen vastanneista 84 prosenttia ilmoitti käyttävänsä kirjastojen palveluja. Kirjastonpalvelujen käyttäjistä 77 prosenttia sanoi käyttävänsä yleisten kirjastojen palveluja, kun taas 8 prosenttia käyttää pääsääntöisesti erityiskirjastojen palveluja. Tutkimuksessa kysyttiin myös venäjänkielisten lukutottumuksista: 70 prosenttia vastaajista kertoi harrastavansa kirjallisuutta. 50 prosenttia lukee venäjäksi, 26 prosenttia sekä venäjäksi että suomeksi. 5 prosenttia lukee pääasiassa suomeksi ja englanniksi lukevia on sama määrä. Vastaajien joukossa ei ollut ruotsiksi lukevia ja muilla kuin edellä mainituilla kielillä lukevia on 2 prosenttia.

Vuonna 2014 Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneistä 15-64-vuotiaista 27 prosenttia ilmoitti puhuvansa suomea tai ruotsia äidinkielen tasoisesti, 26 prosenttia arvioi kielitaitonsa olevan edistynyt, 30 prosentin mielestä heidän kielitaitonsa on keskitasoa ja 17 prosenttia piti itseään aloittelijan tasoisina. Tutkimuksessa haastatelluista maahanmuuttajaryhmistä Venäjältä ja entisestä Neuvostoliitosta sekä Virosta muuttaneet olivat ainoita, joista yli puolet arvioi suomen tai ruotsin kielitaitonsa vähintään edistyneeksi. (Nieminen, Sutela & Hannula, 46, 2015.)

4 AIEMPI TUTKIMUS

Tutkielmani kiinnostuksenkohteena ovat venäjänkieliset kirjastokokoelmat Suomessa, jonka virallinen kieli ei ole venäjä ja jossa venäjä on pienen vähemmistöryhmän puhuma kieli. Siksi olen rajannut myös aiemman tutkimuksen alalukuun sisällytettävät tutkimukset kriteerillä, että kyseessä on oltava venäjänkielinen kirjastokokoelma maassa, jossa venäjän kieli ei ole virallinen kieli ja jossa venäjän kieli on mahdollisesti vähemmistöryhmän puhuma kieli. Maailmalla on tehty niukalti venäjänkielisiin kirjastokokoelmiin liittyvää tutkimusta edellä mainitun kriteerin pohjalta.

Stepanova (2013) on tehnyt analyysin Miamin yliopiston kirjaston Venäjän, Itä-Euroopan ja Euraasian tutkimuksen kokoelmasta. Nimensä mukaisesti kyseinen kokoelma sisältää julkaisuja venäjän lisäksi muilla Itä-Euroopan ja Euraasian, lähinnä slaavilaisilla, kielillä ja kokoelma kattaa laajalti erilaisia tieteenhaaroja. Kokoelma palvelee pääasiassa kahta eri ryhmää: venäjän ohjelmaa, joka on osa saksan, venäjän ja itäaasialaisten kielten laitosta (GREAL), sekä Havighurst Centerin Venäjän ja Neuvostoliiton jälkeisen ajan tutkimuksen laitosta. Slaavilaisen kokoelmapolitiikan mukaan suurin osa kokoelman julkaisuista pitäisi olla englannin kielellä, mutta käytännössä sekä englantia että venäjää kattavat kummatkin tasaisesti lähes puolet kokoelmasta. Muut kielet kattavat jäljelle jäävän pienen osan kokoelmasta.

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, kuinka lähellä kokoelman käyttö on ns. ”80/20”-sääntöä (20 prosenttia asiakkaista käyttää 80 prosenttia kokoelman aineistosta), mitä aihealueita käytetään eniten, mitkä aihe-alueet ovat edustetuimpia kokoelmassa ja mitä aineistoa käytetään eniten. Tutkimusaineiston analysoinnin myötä tutkielman tekijä kiinnostui kuitenkin enemmän aihealueiden ja kielten mukaisiin käyttötilastoihin liittyvistä yllättävistä seikoista kuin varsinaisista tutkimuskysymyksistä. (Stepanova 2013).

Tutkimus paljasti, että kokoelmapolitiikkaan kirjoitettujen periaatteiden ja kokoelman todellisen koostumuksen ja käytön välillä on paljon eroavaisuuksia. Kokoelma on vähemmän käytetty kuin aiemmin luultiin. Kokoelma käsittää noin 30 000 nidettä, joista noin puolet käsittelee kaunokirjallisuutta, 39 prosenttia historiaa, 4 prosenttia uskontoa

ja 5 prosenttia politiikan tutkimusta. Jokaisessa edellä mainitussa aihealueessa yli 60 prosenttia niteistä ei koskaan lainata, kaunokirjallisuutta käsittelevistä niteistä 70 prosenttia jää lainaamatta. (Stepanova 2013).

Kuten edellä jo mainittiin, englannin- ja venäjänkieliset niteet käsittävät kummatkin noin puolet kokoelmasta: englanninkielisiä niteitä on 49 prosenttia kokoelmasta, venäjänkielisiä 48 prosenttia ja loput 3 prosenttia sisältävät aineistoa 32 eri kielellä. Historiassa suurin osa (65 %) niteistä on englanniksi, samoin myös kaunokirjallisuudessa (62 %) ja uskonnossa (55 %). Kokoelman englanninkieliset niteet ovat huomattavasti käytetympiä kuin venäjänkieliset niteet: 93 prosenttia kaikesta kokoelman käytöstä kohdistui englanninkielisiin niteisiin. 89 prosenttia venäjänkielisistä niteistä ei ole koskaan käytetty. Poliitiikan tutkimuksen julkaisujen käytöstä vain 1 prosentti kohdistui venäjänkielisiin teoksiin. Kaunokirjallisuudessa venäjänkielinen aineisto on käytetympää, sillä kaunokirjallisuutta koskevien teoksien käytöstä jopa 12 prosenttia kohdistui venäjänkielisiin teoksiin. (Stepanova 2013).

Miamin yliopiston kaltainen venäjänkielinen kokoelma kuuluukin osaksi tieteellistä kirjastoa ja näin ollen eroaa monilta osin julkisen kirjaston venäjänkielisestä kokoelmasta. Tieteellinen kirjasto palvelee ennen kaikkea opiskelijoita ja tutkimusyhteisöä eli ennen kaikkea opiskeluun sekä tutkimukseen liittyviä tarkoituksia, kun taas julkisen kirjaston pyrkii tarjoamaan aineistoa opiskelun ja sivistyksen lisäksi vapaa-ajan viettämisestä ja viihtymistä varten (so. viihdekirjallisuutta). Vaikka Miamin yliopiston kokoelma jakaantuukin tasaisesti englannin- ja venäjänkielisen aineiston kesken, nojautuu käyttö selvästi englanninkieliseen aineistoon. Tämä kielinee siitä, että suurimmalla osalla opiskelijoista ja tutkijoista ei ole äidinkieleltään venäjänkielisiä ja joko heidän kielitaitonsa ei riitä venäjänkielisen tieteellisen kirjallisuuden lukemiseen tai sitten he muuten kokevat mielekkäämmäksi lukea tieteellistä kirjallisuutta englanniksi. (Stepanova 2013).

Stepanovan (2013) tutkimus koski tieteellistä kirjastoa ja on tuskin täten täysin vertailukelpoinen omien tutkimuksenkohteideni, Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen, kanssa, jotka ovat yleisiä kirjastoja. Miamin yliopiston kirjaston

kaltaisen tieteellisen kirjaston asiakaskunta on eittämättä erilainen verrattuna yleisen kirjaston asiakaskuntaan, koostuen enimmäkseen amerikkalaisista opiskelijoista ja tutkijoista. Tämä näkyneekin muun muassa Venäjän, Itä-Euroopan ja Euraasian tutkimuksen kokoelman venäjänkielisen aineiston suhteellisen vähäisessä käytössä verrattuna englanninkieliseen aineistoon, vaikka kummatkin kielet edustavat suunnilleen yhtä suuren osan kokonaisaineistosta.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkielmassani hyödynnän sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen kokoelmien tilastojen analysoiminen edustaa kvantitatiivista menetelmää, teemahaastattelu taas kvalitatiivista menetelmää. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 21-24) kuvailevat kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä sekä eroja. He jakavat kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvät oletukset viiteen pääryhmään Creswellin (2003) kehittämien jaon mukaan: Creswellin mukaan nämä pääryhmät ovat ontologiset, epistemologiset, aksiologiset, retoriset ja metodologiset oletukset. Lisäksi Hirsjärvi ja Hurme liittävät edellä mainittuihin Creswellin oletuksiin Glesnen ja Peshkinin (1992) oletukset tutkimuksen tarkoituksesta. Alla on kuvailtu tarkemmin kunkin kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvät pääryhmät:

Ontologiset eli todellisuuden luonnetta koskevat oletukset

Kvantitatiivisen tutkimusotteen mukaan todellisuus on objektiivinen ja yhteneväinen, kun taas kvalitatiivisen otteen mukaan se on subjektiivinen ja moninainen, joidenkin käsitysten mukaan jopa sosiaalisesti konstruoitu, joka vaihtelee havainnoijan mukaan.

Epistemologiset eli tiedon luonnetta sekä tutkijan ja tutkittavan suhdetta koskevat oletukset

Kvantitatiivisen tutkimusotteen mukaan tutkimuksen kohde on tutkijasta riippumaton, kvalitatiivisessa tutkimusotteessa tutkija ja tutkimuksen kohde ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Esimerkiksi haastattelut ovat haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulosta.

Aksiologiset eli oletukset tutkimuksen suhteesta arvoihin

Kvantitatiivinen tutkimusote pyrkii pitämään tutkimuksen arvoista vapaana, kvalitatiivinen tutkimusote on arvosidonnaista ja vinoutunutta.

Retoriset eli tutkimuksen kieltä koskevat oletukset

Kvantitatiivisessa tutkimusotteessa kieli on formaalia eli muodollista, kvalitatiivisessa tutkimusotteessa ”yksilön ääni tulee kuuluviin”. Glesnen ja Peshkinin (1992) mukaan tämä ero näkyy tutkimuksen raportoinnissa: kvantitatiivisessa tutkimuksessa raportointi on abstraktia ja numeeriseksi tiivistettyä, kvalitatiivisessa tutkimuksessa raportointi on kuvailevaa ja numeerisia osoittimia käytetään vähän, jos ollenkaan. Tutkimuksessa voidaan kuitenkin yhdistää kummankin tutkimusotteen raportointitapoja.

Metodologiset eli tutkimusprosessia koskevat oletukset

Tavallisin ja yksinkertaisin jaottelu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen välillä on, että kvantitatiivinen tutkimusote perustuu numeroiden käyttöön. Tätä kriteeriä on kuitenkin myös kritisoitu (mm. Hammersley 1992) toteamalla, että kvalitatiivinenkin raportointi voi ”kvantifioida”, muttei aina numeroiden avulla, vaan myös sanallisesti (esimerkiksi muodossa ”enemmän kuin”). Hammersleyn mukaan kvantitatiivisen tutkimuksen tekijät ovat arvostelleet kvalitatiivisen tutkimuksen tekijöitä tarkkuuden (precision) puutteesta, mutta Hammersleyn mukaan tarkkuutta voi olla myös ilman numeroita ja tärkeämpää on totuudellisuus (accuracy) (Hammersley 1992; tässä Hirsjärvi & Hurme 2008, 24.)

5.1 Tilastomenetelmä

Tilastomenetelmän teoreettista taustaa on kuvailtu jo alaluvussa 3.2.1 (Kokoelmakeskeiset menetelmät). Keskitynkkin tässä alaluvussa kuvailemaan, miten olen hyödyntänyt kyseistä tutkimusmenetelmää omassa tutkielmassani. Tilastomenetelmä on kokoelmakeskeinen menetelmä (Mäkinen & Wilén 1992, 20) ja tutkielmassani tarkastelun kohteina ovat Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkieliset kokoelmat. Nimensä mukaisesti tilastomenetelmässä tarkastellaan kokoelmista kerättyjä tilastoja ja avainlukuja, joita voidaan kerätä tiettyjä kriteereitä

silmällä pitäen: tarkastelun kohteena voivat olla esimerkiksi kokoelman lainausmäärät, tiettyjen aineistotyyppien lukumäärä tms. Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien aineistotyyppien (kirjat, äänitteet yms.), päägenrejen (kauno- ja tietokirjallisuus sekä musiikki) ja teosten julkaisuvuosien mukaan. Kummatkin kirjastot käyttävät avoimen lähdekoodin Koha-kirjastojärjestelmää ja tilastotiedot ovat haettu Oulun tapauksessa Outi- ja Savonlinnan kohdalla Lumme-verkkokirjastosta. Tarkoitukseni on vertailla Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien aineistotyyppien ja päägenrejen osuutta kokonaisaineistosta sekä teosten ikää kyseisten kirjastojen kokoelmavastaavien antamiin haastatteluvastauksiin: kuinka hyvin tutkittavien kirjastojen näkemykset, toiveet ja tavoitteet vastaavat kokoelmien todellista tilaa.

Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman tiedot on haettu Outi-verkkokirjastosta ja Savonlinnan kaupunginkirjaston vastaavat tiedot on haettu Lumme-verkkokirjastosta hakukriteereinä venäjän kieli sekä Outi-verkkokirjaston kohdalla Oulun kaupunginkirjasto, Lumme-verkkokirjaston kohdalla taasen Savonlinnan kaupunginkirjasto. Aineistojen tiedot aineistotyypeittäin on haettu 8.4.2019, päägenreittäin 30.4.2019, julkaisuvuoden mukaan 15.5.2019 ja alkuperäiskielen mukaan 15.5.2019. Hakutulokset ovat nähtävissä liitteissä 1.1-4.2.

5.2 Teemahaastattelu

Halusin myös ottaa selville venäjänkielisestä kokoelmatyöstä vastaavien kirjastotyöntekijöiden käytännön työstä haastattelun avulla, vaikkakin Savonlinnan kesätyöni sekä kokoelmavastaavien henkilökohtaiset kesälomat loivat haasteita aikataulujen suhteen. Päätin lopulta toteuttaa puolistrukturoidun teemahaastattelun, jonka avulla pystyin kysymään täsmälleen samat kysymykset kummaltakin kokoelmavastaavalta, vaikka haastattelun toteutustavat olivatkin erilaisia: Oulun kokoelmavastaavalle lähetin haastattelukysymykset sähköpostitse, kun taasen Savonlinnan kokoelmavastaavan kanssa minulla oli mahdollisuus tavata kasvokkain.

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 47-48) kutsuvat puolistrukturoitua tai puolistandardisoitua haastattelua teemahaastatteluksi. He pohjaavat teemahaastattelun teorian Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1990, 3-4) kirjaan *The Focused Interview*, jossa kirjan kirjoittajat puhuvat kohdennetusta haastattelusta (englanniksi ”the focused interview”). Hirsjärvi ja Hurme lainaavat *The Focused Interview* -teoksen kuvausta kohdennetusta haastattelusta, jonka lähtökohtana on oletamus, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Kohdennetun haastattelun toinen lähtökohta on, että tutkija tai haastattelun suorittaja itse on myös tutustunut tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeisiin osiin, rakenteisiin, prosesseihin ja kokonaisuuksiin. Alustavan taustatyönsä pohjalta tutkija on analysoinut oletuksia ”tilanteen määäävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille”. Tämän analyysin pohjalta tutkija laatii haastattelurungon, jonka avulla selvitetään tutkittavien henkilöiden subjektiivisia kokemuksia tilanteista, joita tutkija on aiemmin analysoinut.

Puolistrukturoitu (tai puolistandardisoitu) haastattelu on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Lomakehaastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 44-45) haastattelu tapahtuu nimensä mukaisesti lomakkeen avulla, jonka kysymysten ja väitteiden muoto sekä esittämisjärjestys ovat edeltä käsin määrättyjä. Lomakehaastattelun toteuttamisessa oletetaan myös, että haastateltavat ymmärtävät lomakkeen kysymykset samalla tavoin. Lomakehaastattelun toteuttamisen vaikeutena onkin muotoilla haastattelulomake ja sen kysymykset sellaisiksi, että haastateltavat ymmärtäisivät ne selkeästi. Vaarana on kuitenkin, että lomakkeen laatineen tutkijan ja lomakkeen täyttävien tutkittavien ajatusmaailmat eivät kohtaa ja haastattelulomakkeeseen valitut käsitteet ja vaihtoehdot heijastelevat enemmän tutkijan kuin tutkittavien ajatusmaailmaa, jolloin tutkittavien on vaikea vastata lomakkeen kysymyksiin tutkijan haluamalla tavalla. Toisaalta lomakehaastattelun etuna on sen helppo toteutettavuus ja tutkijan on myös helppo käsitellä vastauksia esim. siirtämällä ne taulukkomuotoon.

Strukturoimattomassa haastattelussa (tai toiselta nimeltään syvähaastattelussa) (Hirsjärvi & Hurme 2008, 45) käytetään avoimia kysymyksiä. Strukturoimaton haastattelu muistuttaa keskustelua, jossa edellinen vastaus saa aikaan seuraavan kysymyksen. Avoimessa haastattelussa ”aiheen määrittely on väljää ja siirtyminen

aiheesta toiseen tapahtuu haastateltavan ehdoilla”. Haastattelun kysymyksiä ei ole siis mietitty yhtä tarkasti etukäteen kuin strukturoiduissa haastattelumuodoissa (kuten lomakehaastattelussa). Strukturoimattoman haastattelun haastateltavia ei ole yleensä valittu satunnaisotoksella, vaan haastateltavat ovat tarkoin valittuja ”erikoistuneita henkilöitä” (informantteja), joita haastatellaan syväluotaavasti ja perinpohjaisesti.

Teemahaastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen kehittänyt termi, joka kuvastaa haastattelun kohdentamista tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu-termiä ei esiinny muissa kielissä ja Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1990) kohdennetusta haastattelusta se eroaa siinä, ettei teemahaastattelu vaadi ”tiettyä kokeellisesti aikaansaattua yhteistä kokemusta, vaan [teemahaastattelu] lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä”. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 48) mukaan ”teemahaastattelu”-nimen etuna on, ettei se sido kyseistä haastattelumetodia tiukasti kvantitatiiviseksi tai kvalitatiiviseksi tutkimustavaksi eikä se määritä haastattelukertojen määrää tai kuinka syväluotaavasti aihetta käsitellään. Teemahaastattelun oleellisin seikka on, että haastattelu etenee tiettyjen teemojen, ei yksityiskohtaisten kysymysten varassa. Tällainen menettelytapa ei ainoastaan vapauta haastattelua tutkijan näkökulmasta, vaan se myös mahdollistaa tutkittavien äänen kuulumisen. Teemahaastattelussa ymmärretään, että haastateltavien asioille antamat tulkinnat sekä merkitykset ovat keskeisiä ja nämä merkitykset syntyvät haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on puolistrukturoituna haastattelumenetelmänä lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua: muissa puolistrukturoiduissa haastattelumenetelmissä kysymykset ja kysymysten muotoilu ovat samanlaiset jokaiselle haastateltavalle, teemahaastattelussa taas ainoastaan haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat kaikille haastatettaville samat. Teemahaastattelun kysymykset eivät ole yhtä tarkasti muotoiltuja tai järjesteltyjä kuin lomakehaastattelussa, mutta toisaalta teemahaastattelu ei ole yhtä vapaamuotoinen kuin syvähaastattelu.

Tutkimukseni teemahaastattelun haastateltavat olivat Oulun pääkirjaston kokoelmavastaava Liisa Ben Henia sekä Savonlinnan pääkirjaston Joelin kokoelmavastaava Pirkko Pulkkinen ja vastaava kirjastotoimenjohtaja Sanna Kukkonen.

Ben Henian kanssa haastattelu toteutettiin sähköpostitse vuoden 2016 kesällä, Pulkkisen ja Kukkosen kanssa taasen kasvokkain Savonlinnan pääkirjastossa Joelissa myös vuoden 2016 kesällä. Pulkkisen ja Kukkosen kanssa käyty haastattelu nauhoitettiin ja tein haastattelun pohjalta transkription. Liitteessä 5 on haastattelulomake, jonka lähetin sellaisenaan sähköpostitse Ben Henialle ja samaista haastattelulomaketta käytettiin myös suullisen haastattelun pohjana Pulkkisen sekä Kukkosen kanssa. Haastattelulomakkeen kysymykset käsittelivät viittä eri teemaa: kummankin kirjaston venäjänkielisen kokoelman aineistoa, asiakkaita, henkilökuntaa, arviointia ja tulevaisuutta. Alaluvuissa 6.2.1-6.2.5 haastatteluvastaukset esitetään näiden viiden edellä mainitun teeman mukaisesti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Alaluvussa 6.1 analysoidaan Outi- ja Lumme-verkkokirjastoista haettuja tilastoja Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisistä kokoelmista. Alaluvussa 6.2 esitellään teemahaastattelussa saatuja vastauksia.

6.1 Kirjastojen kokoelmatilastot

Tässä alaluvussa analysoidaan Outi- ja Lumme-verkkokirjastoista haettuja tilastoja Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisistä kokoelmista. Alaluvussa 6.1.1 esitellään eri aineistotyyppien (kirjat, äänitteet yms.) osuus kokonaisaineistosta, alaluvussa 6.1.2 tarkastelun kohteena ovat päägenret (kauno- ja tietokirjallisuus sekä musiikki), alaluvussa 6.1.3 teosten julkaisuvuodet ja alaluvussa 6.1.4 teosten alkuperäiskielet.

6.1.1 Kokoelmien aineisto aineistotyypeittäin

Hakutuloksista ilmenee, että suurin osa venäjänkielisen kokoelman aineistosta kummassakin kirjastossa on kirjoja: 62,0 prosenttia Oulussa ja 63,7 prosenttia Savonlinnassa. Seuraavaksi suurin aineistotyyppi sekä Oulun että Savonlinnan kaupunginkirjastossa oli äänitteet (18,1 % ja 18,3 %) ja yksittäisestä äänitetyypistä CD-levyt kattoivat Oulun venäjänkielisen kokoelman kokonaisaineistosta 11,1 prosenttia ja Savonlinnan venäjänkielisen kokoelman kokonaisaineistosta 15,4 prosenttia.

Seuraavaksi suosituin aineistotyyppi oli videotallenteet kummassakin kirjastossa (8,8 % Oulussa ja 9,0 % Savonlinnassa) ja yksittäisestä videotallennetyypistä DVD:t kattoivat suurimman osan sekä Oulun että Savonlinnan venäjänkielisten kokoelmien kokonaisaineistosta (6,3 % ja 8,1 %).

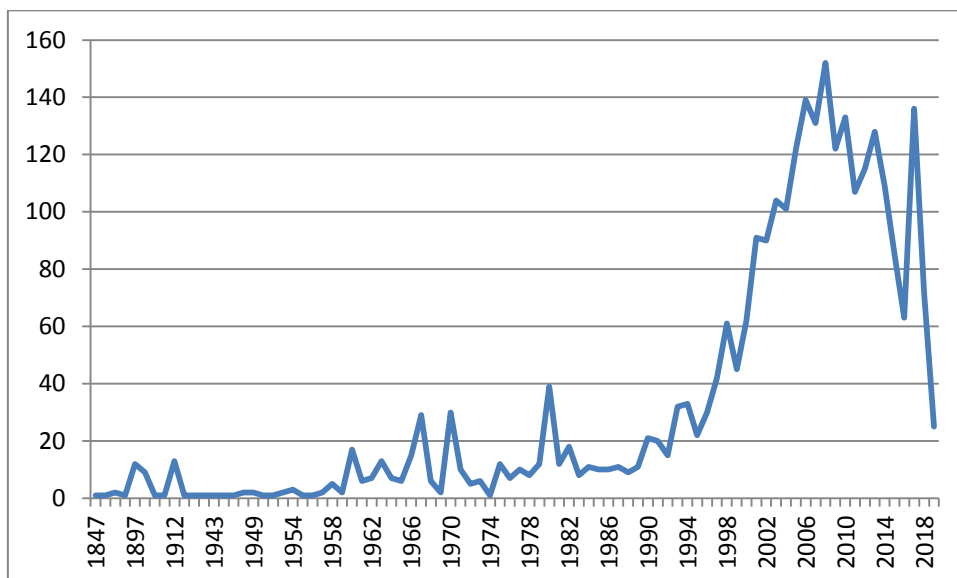
6.1.2 Kokoelmien aineisto päägenreittäin

Kummassakin kirjastossa suurin päägenre oli kaunokirjallisuus, joka kattoi kaikesta venäjänkielisestä aineistosta 57,9 prosenttia Oulussa ja 49,4 prosenttia Savonlinnassa. Seuraavaksi suurin päägenre Oulussa oli musiikki 21,4 prosentilla, mutta lähes yhtä suuren osuuden venäjänkielisestä aineistosta vei myös tietokirjallisuus 20,7 prosentilla. Savonlinnan kaupunginkirjastossa taasen toiseksi suurin päägenre oli tietokirjallisuus 27,7 prosentilla, musiikki kattoi venäjänkielisestä aineistosta 22,9 prosenttia eli 4,8 prosenttiyksikköä vähemmän kuin tietokirjallisuus.

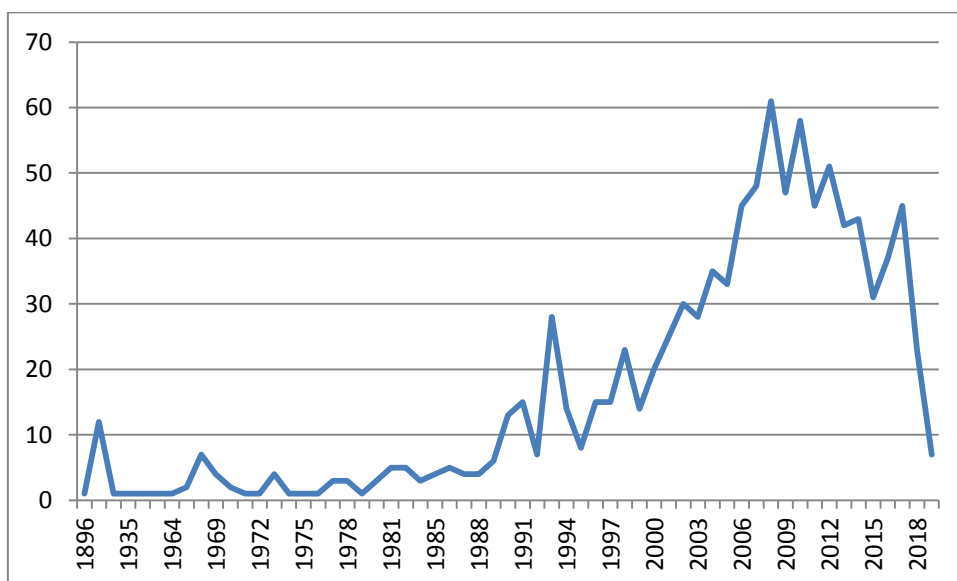
6.1.3 Kokoelmien aineisto julkaisuvuoden mukaan

Kaaviossa 1 on esitelty Oulun kaupunginkirjaston ja kaaviossa 2 Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuoden mukaan. Tarkemmat numeeriset tiedot ovat nähtävissä liitteissä 3.1 ja 3.2. Tilastoja tarkasteltaessa on huomioitava, että tämä tutkielma on valmistunut vuoden 2019 toukokuussa, joten kyseisen vuoden tiedot eivät ole täydelliset.

Kaavio 1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuoden mukaan.

Kaavio 2. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuoden mukaan.

Liitteistä 3.1.1 ja 3.2.1 näkee Oulun ja Savonlinnan venäjänkielisen aineiston jaoteltuna vuosikymmenittäin. Kolmannella vuosituhanella (vuosina 2000-2019) julkaistu aineisto kattaa suurimman osuuden, noin kolme neljäsosaa, sekä Oulun (73,8 %) että Savonlinnan (75,8 %) venäjänkielisestä aineistosta.

6.1.4 Kokoelmien aineisto alkuperäiskielen mukaan

Oulun venäjänkielisestä aineistosta 744 teoksen (eli kokonaisaineistosta 26,3 prosenttia) ja Savonlinnan aineistosta 168 teoksen (eli kokonaisaineistosta 16,9 prosenttia) luettelointitietoihin on merkitty teoksen alkuperäiskieli. Kummassakin kirjastossa yleisin alkuperäiskieli on englanti (Oulussa 52,0 % ja Savonlinnassa 36,3 %) ja toiseksi yleisin on suomi (Oulussa 15,3 % ja Savonlinnassa 33,3 %). Kolmanneksi yleisin alkuperäiskieli on Oulussa ruotsi (9,4 %) ja Savonlinnassa venäjä (11,3 %). Oulussa venäjän osuus alkuperäiskielistä on 3,0 prosenttia ja Savonlinnassa ruotsin osuus on 5,4 prosenttia. Muita yleisiä alkuperäiskieliä ovat mm. ranska (Oulussa 5,8 % ja Savonlinnassa 6,5 %) ja saksa (Oulussa 3,0 % ja Savonlinnassa 1,8 %).

6.2 Haastattelu

Tässä alaluvussa esitellään teemahaastattelusta saatuja vastauksia viiden teeman mukaisesti: alaluku 6.2.1 käsittelee aineistoa, 6.2.2 asiakkaita, 6.2.3 henkilökuntaa, 6.2.4 kokoelman arviointia ja 6.2.5 venäläisen kirjastokokoelman tulevaisuutta.

6.2.1 Aineisto

Oulun kaupunginkirjastossa venäjänkieliseen kokoelmaan hankitaan niin aikuisten kuin lastenkin aineistoa. Kirjoja hankitaan paperisena ja tämän lisäksi hankitaan äänikirjoja, musiikkia ja lehtiä (tällä hetkellä kirjastoon tilataan kahta venäjänkielistä lehteä). Savonlinnassa venäjänkielisen kokoelman hankinta keskittyy enimmäkseen kaunokirjallisuuteen. Savonlinnan kirjastossa on vähän venäjänkielistä tietokirjallisuutta, mutta heidän kokoelmapolitiikassaan mainitaan Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista kertova tietokirjallisuus. Mitä tuli kysymykseen siitä, ovatko venäjänkielisen kokoelman teokset enimmäkseen alkuperäiskieleltään venäjänkielisiä ja kuinka paljon kokoelmassa on venäjän kielelle käännettyjä teoksia, oli Savonlinnassa vastauksena, että vähän kaikenlaista kirjallisuutta on hankittu kokoelmaan. Kokoelmavastaava totesi, että hän on työssään pohtinut myös, että kokoelmaan voisi hankkia enemmänkin teoksia niiden alkukielellä. Savonlinnan kirjaston kokoelmapolitiikan mukaisesti venäjänkieliseen kokoelmaan hankitaan klassikkoja, palkittuja teoksia ja suomalaisen kirjallisuuden käännöksiä. Myös paljon luettua

aineistoa, kuten jännitystä, fantasiaa sekä viihdekirjallisuutta pyritään hankkimaan. Lastenkirjallisuutta on suppeahko kokoelma. Lastenkokoelmassakin on lähinnä kaunokirjallisuutta. Sekä aikuisten- että lastenkokoelmista löytyy kaksikielisiä tietokirjoja, jotka käsittelevät paikallisia oloja, esim. Savonlinnaa tai Olavinlinnaa. Myös lastenkirjallisuudesta löytyy venäjän kielelle käännettyjä suositumpia teoksia (bestsellereitä). Myös kuvakirjoja ja sarjakuvia löytyy. Kirjasto Joeliin ei tule tällä hetkellä venäjänkielisiä lehtiä. Aiemmin on tilattu Argumenty i fakty -lehteä, mutta sen käyttö laantui ja säästösyistä kyseisen lehden tilaaminen lopetettiin.

Haastattelussa kysyin myös mistä venäjänkielistä aineistoa hankitaan tai saadaan ja onko kirjastoilla yhteistyötä julkaisijoiden tai kustantajien kanssa. Oulussa venäjänkielistä aineistoa hankitaan sopimustoimittajan kautta, joka on nykyisin Booky. Myös Ruslania Books Oy:stä hankitaan aineistoa. Lahjoituksia yksityishenkilöiltä tulee melko paljon. Oulun kaupunginkirjaston ohjeistuksen mukaisesti lahjoittajille kerrotaan, että heidän lahjoittamaa aineistoa otetaan vastaan sillä ehdolla, että Oulun kaupunginkirjasto voi itse päättää lahjoitettujen kirjojen ”kohtalosta”. Lahjoituskirjoista osa laitetaan kirjaston omiin kokoelmiin, osa taasen asiakkaiden kierrätyskärryyn. Oulun kaupunginkirjastolla ei ole julkaisijoiden tai kustantajien kanssa yhteistyötä. Savonlinnassa venäjänkielinen aineisto hankitaan pääasiassa keskitetyn hankinnan kautta, myös lahjoituksia on. Suomenkielisen aineiston hankintaan verrattuna hankintakanavia on vähemmän. Keskitetyn hankinnan kautta saadaan myös venäjänkielisten teosten luettelointitiedot, joskus tosin suppeat, mutta parempi sekin kuin ei mitään. Muuten on alkuperäisluettelointia.

Kysyin, minkälaisilla valintakriteereillä venäjänkielistä aineistoa valitaan ja mikä taho tekee tämän valinnan. Oulussa tarjonta säätelee osittain valintaa. Nykyään valinta on painottunut enemmän nykykirjallisuuteen: kokoelmaan hankitaan venäläisten nykykirjailijoiden teoksia sekä suosittuja käännösteoksia, kuten suomesta venäjäksi käännettyä kaunokirjallisuutta. Kokoelmassa on kuitenkin myös paljon venäläisiä klassikoita Neuvostoliiton ajoilta, mutta klassikoita hankitaan vain, jos tiettyä teosta ei ole ennestään tai jos jo kokoelmissa oleva nide on loppuun luettu. Myös hankintaehdotuksia pyritään toteuttamaan. Aika ajoin kokoelmavastaava käy läpi

kirjakauppojen (kuten *Dom Knigin*) bestseller- tai kuukauden myydyimpien kirjojen listoja (venäläisten myydyimpien kirjojen listoilla on usein Suomen vastaavia listoja enemmän klassikoita). Aikuisten kirjoissa aineistovalinnan tekee pääkirjaston Tietopalvelu eli käytännössä haastateltu kokoelmavastaava. Lasten- ja musiikkiosastot taasen vastaavat omien kokoelmiensa hankinnoista. Savonlinnassa on pääkirjaston jokaisella osastolla sekä jokaisella lähikirjastolla oma hankintavastaavansa. Venäjänkielisellä aineistolla ei ole omaa hankintavastaavaansa, vaan aikuisten osaston venäjänkielisestä kirjallisuudesta vastaa aikuisten osaston hankintavastaava, lastenkirjaston osaston venäjänkielisestä kirjallisuudesta vastaa taasen lastenosaston oma vastaava jne. Tällä hetkellä Savonlinnalla on oma kokoelmapolitiikkansa, joka määrittelee aineiston valintakriteerit. Myöhemmin olisi kuitenkin tarkoitus tulla myös Lumme -kirjastojen yhteinen kokoelmapolitiikka.

Selvitin kirjastojen säilytys- ja poistopolitiikka: minkälainen aineisto säilytetään, siirretään varastoon tai poistetaan. Oulussa pyritään säilyttämään suurin osa aineistosta, koska venäjänkielinen kokoelma on pienehkö. Varastoon siirretään enimmäkseen klassikoita, joiden lainaus on vähäisempää. Suurin osa poistoista johtuu niteen huonosta kunnosta. Ben Hanian mukaan ”venäläiset sidokset eivät tahdo kestää”. Savonlinnassa säilytetään avokokoelman puolella hyväkuntoista kirjallisuutta. Vähemmän hyväkuntoinen kirjallisuus siirretään varastoon ja täysin käyttökelvottomaksi kulunut aineisto luonnollisesti poistetaan. Kokoelmassa pyritään säilyttämään klassikoita ja paljon kysyttyjä teoksia. Venäjänkielisessä ja ylipäätänsä vieraskielisessä kokoelmassa on tiukemmat kriteerit, mitä siirretään varastoon tai poistetaan. Vieraskielinen aineisto on sen verran vähän kysyttyä ja käytettyä, että aineistonkierto on hitaampaa kuin muilla kirjaston kokoelmilla; kokoelman karsintatilanteita tulee siis vähemmän. Vieraskielisen kokoelman vähäkäyttöisyys tarkoittaa myös sitä, että aineisto kuluu hitaammin, minkä takia myös vieraskielistä aineistoa tarvitsee harvemmin karsia. Ylipäätänsä kokoelma on sen verran pieni, että sitä vähäistäkin aineistoa, mitä on, ei mielellään karsita kovinkaan rankalla kädellä.

Kartoitin kummankin kirjaston venäjänkielisen kokoelman kehittämisen tavoitteita ja periaatteita liittyen venäjänkielisen kokoelman kehittämiseen ja hallintaan. Oulussa

venäjänkielisen kokoelman kehittämisen tavoite on pysyä ajan tasalla venäjänkielisestä kirjallisuudesta: ” Venäjä on iso maa ja venäjänkielinen kirjallisuus ja aineisto melko laaja käsite”. Tavoitteena on myös tietysti huolehtia siitä, että kokoelma vastaa asiakkaiden tarpeita. Periaatteena on, että ” ihminen löytää lukemista vapaa-aikaansa”. Tietoa tarvittaessa Oulun kaupunginkirjasto palvelee asiakkaita kaukopalvelun tai erikoiskirjastojen avulla. Savonlinnassa venäjänkielisen kokoelman kehittämisellä pyritään vastaamaan asiakkaiden kysyntään määrärahojen puitteissa. Myös kokoelman klassikkopuolta pyritään huomioimaan. Eräät asiakkaat haluavat pitää yllä kielitaitoaan venäjänkielisen aineiston avulla, joten kielen oppijoidenkin tarpeet pyritään huomioimaan kokoelmanhallinnassa.

Selvitin, minkälaista yhteistyötä kirjastot tekevät muiden kirjastojen kanssa venäjänkielisen kokoelman suhteen sekä kysyin hankkivatko tai tilaavatko ne venäjänkielistä aineistoa muista kirjastoista (esim. Espoon venäjänkielisestä kirjastosta). Oulun kaupunginkirjasto ei ole toistaiseksi tilannut suoraan Espoon venäjänkielisestä kirjastosta, mutta asiakkaat voivat tarvittaessa kaukolainata aineistoa sieltä. Oulun alueella kirjastonasiakkaita on myös itse liittynyt Espoon venäjänkielisen kirjaston asiakkaiksi ja he pystyvät tilaamaan suoraan kotiinsa lukemista. Savonlinnan kaupunginkirjastoon voi tarvittaessa tilata Espoon venäjänkielisestä kirjastosta aineistoa tai kaukolainata muista kirjastoista venäjänkielistä aineistoa. Muuten Savonlinnalla ei ole yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa venäjänkielisen kokoelman kehittämiseksi.

6.2.2 Asiakkaat

Haastattelun toinen teema käsitteli venäjänkielisen kirjastokokoelman käyttäjäkuntaa eli minkälaiset asiakkaat lainaavat venäjänkielistä aineistoa. Annoin haastattelukysymyksessä esimerkiksi Suomessa vierailevat Venäjän kansalaiset ja venäjänkieliset, Suomessa asuvat venäläiset ja venäjänkieliset, suomalaiset Venäjästä tai venäjän kielestä kiinnostuneet yms. Oulun kaupunginkirjastossa suurin osa venäjänkielisen kokoelman asiakkaista on Suomessa asuvia venäläisiä, ” jonkin verran varmaan myös vierailulla olevia”. Myös suomalaisia venäjän kielen harrastajia lainaa venäjänkielisen kokoelman aineistoa. Lastenosastolta raportoidaan, että heidän lainaajissaan on jonkin verran syntyperältään venäläisiä, jotka hakevat Suomessa

syntyneille lapsille venäjänkielisiä kirjoja kielen tueksi. Savonlinnan kaupunginkirjastossa ei pidetä tarkempia käyttäjätilastoja. Kokemus kuitenkin kertoo, että asiakkaat ovat ilmeisesti useimmiten Suomessa asuvia venäläisiä tai venäjää puhuvia, jotka ovat kaksikielisiä eli puhuvat sekä suomea että venäjää. Kukkonen kertoo lasten- ja nuortenosaston kokemuksiaan heijastellen, että varsinkin lapsiasiakkaat ovat usein kaksikielisiä eli he osaavat sekä suomen että venäjän kieltä. Myös suomalaisia venäjän kielen opiskelijoita on venäjänkielisen kokoelman asiakkaina. Kuinka paljon Suomessa vierailevat venäläiset tai venäjää puhuvat käyttävät kirjaston palveluita on epävarmaa.

Kysyin myös, miten hyvin venäjänkielisen kokoelman tarjonta on vastannut asiakkaiden tarpeita ja minkälaista palautetta on tullut asiakkaiden suunnalta. Ouluun aikoinaan hankittu ”pohjakokoelma” oli hyvin klassikkopitoinen, Ben Henian arvion mukaan siksi, että Neuvostoliitossa kustannettiin enemmän ns. ”korkeakirjallisuutta” viihdekirjallisuuden ja esim. dekkarien jäädessä pienempään rooliin. Venäjänkielistä käännöskirjallisuutta oli myös vähän. Nykyään taasen ilmestyy paljon jännitys- ja käännöskirjallisuutta: ”jos Suomessa on joku käännöskirja bestsellerlistoilla, niin todennäköisesti se on jo ehditty kääntää myös venäjäksi”. Palautetta tulee harvakseltaan ja se on ollut luonteeltaan sekä kannustavaa että kritisoivaa. Palautteesta Ben Henia antaa pari esimerkkiä:

”Minulle eräs asiakas sanoi, että meillä on vain kevyttä hömppää eikä mitään kunnon klassikkoja. Monia neuvostoklassikkoja on siirretty varastoon vähäisen kysynnän vuoksi eli tällekin asiakkaalle löydettiin lukemista. Yksi asiakas puolestaan kehui, että meillä on hyvä, moderni ja monipuolinen kokoelma.”

Savonlinnan lasten- ja nuortenosastolle tehdään jonkin verran hankintatoiveita venäjänkielisestä aineistosta, kuten sarjakuvista ja kuvakirjoista. Aikuisten osastolle tulee vähemmän hankintatoiveita. Venäjänkielisestä ja ylipäättänsä vieraskielisestä aineistosta tulee niukanlaisesti palautetta.

Kysyin venäjänkielisen kokoelman asiakkaiden tietopalvelun ja neuvonnan hyödyntämisestä sekä kuinka paljon ja minkälaista asiakaspalvelua asiakkaat tarvitsevat. Oulussa hyödynnetään vähän asiakaspalvelua venäjänkielisen kokoelman suhteen. Joskus saatetaan kysyä aineiston sijaintia. Savonlinnassa venäjänkielisen kokoelman asiakaspalvelu tarkoittaa yleensä aineiston sijainnin näyttämistä. Pulkkinen kokemuksen mukaan venäjänkielisen kokoelman asiakkaat kyselevät enimmäkseen suomen kielen opiskeluun tai ylipäättänsä opiskeluun liittyvästä aineistosta, ei niinkään kaunokirjallisuudesta. Joskus vieraskielisen kokoelman asiakkaat ovat myös kysyneet käännöskirjallisuudesta, löytyykö esimerkiksi suomalaisesta teoksesta vieraskielistä käännöstä.

6.2.3 Henkilökunta

Haastattelun kolmannessa teemassa kysyin, tarvitaanko venäjänkieliseen kokoelmatyöhön erillistä, venäjänkieliseen kokoelmaan erikoistunutta kokoelmavastaavaa vai hoitaako venäjänkielistä kokoelmaa ”normaali” kokoelmavastaava muun kokoelmatyön ohessa. Oulun kaupunginkirjastossa aikuisten osastolla venäjänkielisestä kokoelmatyöstä vastaava vastaa myös muun vieraskielisen kirjaston valinnasta. Savonlinnan kaupunginkirjastossa ei ole erillistä kokoelmavastaavaa venäjänkieliselle kirjastolle, vaan kokoelmavastaava vastaa yleisesti kokoelman hankinnasta, niin vieras- kuin suomenkielisestäkin.

Kysyin myös, minkälaista koulutusta, taitoja ja kokemusta vaaditaan venäjänkielisen kokoelman kokoelmavastaavalta sekä venäjän kielen taidon merkityksestä. Oulun kaupunginkirjastossa kokoelmavastaavalta vaaditaan kirjastoalan koulutusta ja myöskään työkokemus ”ei ole pahaksi”. Venäjän kielen taidon merkitys korostuu venäläisiä kirjallisuussivuja lukiessa. Lisäksi valinta tehdään pelkkien listojen, joissa on tietoa ja kuvaus aineistosta, perusteella, joten on eduksi, jos pystyy valintatilanteessa ymmärtämään listoilla olevaa tietoa. Vaikka Ben Henia arvelee, että kirjastoihin hankitaan paljon aineistoa myös sokkona, on kuitenkin hänen mielestään kielitaidosta hyötyä työssä ja sitä kannattaa hyödyntää. Savonlinnassa venäjän kielen osaaminen ei ole välttämätöntä, sillä keskitetyn hankinnan kautta tulevat aineiston kuvaukset ovat

yleensä suomen kielellä. Toisaalta Pulkkinen toteaa, että venäjänkielisissä lehdissä kielitaito voisi olla tarpeellinen: ilman venäjän kielen taitoa tieto lehden sisällöstä on hankittava muiden kanavien kautta, jos ei itse osaa lukea lehden kieltä. Venäjänkielinen kokoelmatyö ei sinänsä eroa muiden kirjastokokoelmien kokoelmatyöstä: periaatteet ovat suunnilleen samat, mutta kuten jokaisen kirjastokokoelman kanssa, on myös venäjänkielisessä kokoelmassa omat erikoisuutensa, jotka kokoelmatyötä tekevän on tunnettava. Venäjänkielisen ja ylipäättänsä vieraskielisen kokoelman hankinnassa voi osoittautua hankalaksi riittävien luettelointitietojen saaminen suomen kielellä. Kokoelmatyötä tekevällä täytyy olla kirjasto- ja informaatioalan koulutus, jonka lisäksi kokemus kirjastoalalta ja asiakaspalvelusta katsotaan eduksi. ”Pitää olla sillä tavalla tuntumaa asiakasrajapintaan, että tietää, että kenelle hankkii ja mitä tarvitaan”, kuten Kukkonen sanoo.

Halusin myös selvittää, miten venäjänkielisen aineiston luettelointi toteutetaan: onko kirjastossa venäjänkieliseen aineistoon erikoistuneita ja/tai venäjäntaitoisia luutteloiijia. Oulussa venäjänkielinen aineisto luutteloidaan ja translitteroidaan itse kirjastossa. Venäjäntaitoisia ja venäjänkieliseen aineistoon erikoistuneita luutteloiijia löytyy. Savonlinnassa vieraskielisen aineiston luettelointi on keskitetty pääkirjasto Joeliin, jossa on venäjän alkeet taitava kirjastonhoitaja, joka vastaa vieraskielisen, mukaan lukien venäjänkielisen, aineiston luutteloinnista. Venäjänkielistä luuttelointia tietysti helpottavat valmiit luuttelointitiedot. Kukkonen pohtii, että valmiista luuttelointitiedoista johtuen omat luuttelointitiedot saattavat olla suppeampia vieras- kuin suomenkielisessä aineistossa. Myös Pulkkinen pohtii, että asiasanat saattavat olla suppeampia vieras- kuin suomenkielisen aineiston tietueissa. Kukkonen mukaan vieraskielisen aineiston luettelointi vie myös enemmän aikaa kuin suomenkielisen aineiston luettelointi.

6.2.4 Kokoelman arviointi

Haastattelun neljäs teema käsitteli kirjastojen venäjänkielisten kokoelmien arviointia. Oulussa ei ole tehty ainakaan viime aikoina systemaattista arviointia kirjastokokoelmalle. Välillä tehdään poistoja ja kokoelmaa arvioidaan silmämääräisesti.

Savonlinnassa vieraskielisen kokoelman arviointia tehdään harvakseltaan ja vähemmän kuin suomenkieliselle kokoelmalle. Vuonna 2013 pääkirjasto muutti vanhoista Nälkälinnanmäen tiloista nykyisiin Asemantien tiloihin ja muuton yhteydessä käytiin läpi koko kirjastokokoelma, mukaan lukien vieraskielinen kokoelma.

Kysyin kirjastojen menetelmistä venäjänkielisen kokoelman (tai ylipäättänsä kirjastokokoelman) arvioinnissa. Savonlinnassa kokoelmaa määritellään ainakin lainamäärien perusteella. Lisäksi kokoelmaa tarkastellaan silmämääräisesti hyllyjen äärellä. Asiakkaiden palauttaessa aineistoa on rutiinina tarkastaa aineiston kunto. Jonkin verran tehdään myös tiedonhakuja rekisteriin, josta haetaan tilastotietoja kokoelmaa koskien.

Kukkosen arvion mukaan kirjastossa tehdään enemmän laadullista kuin määrällistä kirjastokokoelman arviointia. Tähän kuuluu aineiston kunnon tarkastamisen lisäksi aineiston hankinnan yhteydessä tapahtuva arviointi: aineistoa arvioidaan nide kerrallaan, että sopiiko teos kokoelmaan, kuten Kukkonen sanoo:

”Niin, ja sitä tavallaan tehdään jatkuvasti hankinnan yhteydessä sitä mietintää, että mitä on tarjolla, valikoimaa, ja siitä sitten katotaan yksitellen, että oisko tämä meidän asiakkaille tarpeellinen, sitä suhteutetaan koko ajan.”

Jos aikaa on, niin jo olemassa olevaa venäjänkielistä kokoelmaa käydään läpi ja arvioidaan yksittäisten teosten kohdalla, ovatko ne vielä tarpeellisia asiakkaille. Tarpeellisuutta arvioidaan jonkin verran niteen lainamääriä tarkastelemalla, mutta venäjänkielisessä kokoelmassa ei hevillä poisteta niteitä, vaikka niitä olisikin lainattu vähän tai ei ollenkaan. Periaatteena on nimittäin ylläpitää monipuolista kokoelmaa.

Kukkonen pohtii, että joissakin Savonlinnan kirjaston kokoelmissa on saatettu käyttää listamenetelmää, mutta hän ei spesifioi erikoisemmin, missä yhteydessä tätä menetelmää olisi käytetty. Hän arvioi, että nykyään ei ehkä enää luoteta samalla tavoin kirjallisuuden kaanoneihin aineiston valinnassa kuin joskus aiemmin, jolloin oli vahvempi yksimielisyys siitä, mitä hyvään kokoelmaan kuuluu. Venäläisen

kirjallisuuden kanssa työskentelevillä on yleensä jonkinlainen yksimielisyys, mitkä teokset luokitellaan klassikoiksi, mutta modernimman kirjallisuuden kanssa saattaa olla enemmän erimielisyyksiä keskeisestä kirjallisuudesta.

Halusin tietää kirjastojen kriteereistä kokoelman suhteen, kuten teosten laatu, määrä yms. Oulussa pyritään hankkimaan kokoelmaan monipuolista kirjallisuutta ja vastaamaan kysyntään. Viihdekirjallisuutta myös hankitaan, jonka lajeista mainittakoon ainakin dekkarit, romantiikka ja fantasia. Savonlinnan vieraskielisessä kokoelmassa on kasvunvaraa, mutta hankintamäärärahat rajoittavat hankintaa. Hankintaa joutuu priorisoimaan kysynnän ja tarpeen mukaan muutenkin ja kokoelman kokoa määrittelee lähinnä kysyntä. Kokoelmapolitiikassa ei ole laadittu erityisiä kriteerejä kokoelmalle, kunhan aineisto on tarpeeksi kestävää kirjastokäyttöön. Kukkonen huomauttaa, että monesti venäjänkielinen kirjallisuus on painettu varsin heikkolaatuisesti, useimmiten pokkarimuodossa, jossa paperi on liiankin ohutta ja liimaukset eivät kestä.

Kokoelman arvioinnin osuuden viimeisenä kysymyksenä tiedustelin kokoelmavastaavien näkemyksiä kokoelman nykyisestä tilasta: tyydyttääkö se asiakkaiden tarpeet tai kysynnän vai onko parantamisen varaa? Oulun kokoelmavastaavan Liisa Ben Henian mielestä heidän kokoelmansa tila on ”ihan ok”, vaikka parantamisen varaa aina on. Venäjä on iso maa ja kirjallisuutta on paljon, joten tietoa ja tarjontaa aineistosta tarvitaan todella paljon. Ben Henian mielestä suurin haaste lienee, että Oulun venäjänkielisen kokoelman pienestä koosta huolimatta sen tulisi palvella mahdollisimman monta asiakasta. Myös Savonlinnan Pulkkinen toteaa, että kokoelmissa on aina parantamisen varaa. Hän arvioi, että asiakkaat kaipaisivat uutta kirjallisuutta, joskin määrärahojen supistuminen on rajoittanut uuden aineiston hankintaa. Kukkonen kuitenkin kertoo, että viime vuosina lasten ja nuorten aineistoa, joka oli suppeaa ja vanhentunutta, oli parannettu hankkimalla ”nuorten suosikkikirjallisuutta”, sarjakuvia, Muumeja ja lahjoituksina on saatu myös uusia venäjänkielisiä kuvakirjoja.

6.2.5 Tulevaisuus

Oulun kokoelmavastaava Liisa Ben Henia toteaa kokoelman tulevaisuutta koskevassa kysymyksessä jälleen, että ”aina on parannettavaa”. Haasteita kokoelmankehittämisessä ovat ”tarjonta, tiet aineistoista, määrärahat”. Ben Henia esittää myös ajatuksen, että Espoon venäläisellä kirjastolla voisi olla rooli muiden kirjastojen venäjänkielisten kokoelmien kehittämisessä, esimerkiksi tarjoamalla ”vinkkilistoja” niille, mikä tosin saattaisi aiheuttaa kirjastojen kokoelmien samankaltaisuuden. Erilaiset kokoelmat olisivat kuitenkin rikkaus Ben Henian mielestä. Pulkkinen ja Kukkonen pohtivat Savonlinnan venäjänkielisen kokoelman tulevaisuutta Lumme-kirjastojen yhteistyön näkökulmasta. Lumme-kirjastoverkoston kirjastoille on kehitelty yhteistä kokoelmapolitiikkaa ja pyrkimyksenä on, että suomenkieliset kokoelmat olisivat Lumme-kirjastoalueen asiakkaiden käytössä yhteisesti tulevaisuudessa: esimerkiksi Savonlinnan asukkaat voisivat lainata Juuan kirjaston aineistoa ilman maksullista kaukolainausta. Myös venäjänkielisen aineiston kohdalla tulevaisuuden visiona on saattaa se kaikkien kirjastoverkoston asiakkaiden käyttöön suomenkielisen aineiston tavoin. Myös kirjastojen kokoelmatyössä voisi ottaa paremmin huomioon aineistosaatavuus muista kirjastoverkoston toimiyksiköistä: kirjastojen ei tarvitse haalia itselleen kaikkea mahdollista aineistoa, kun aineistoa on helposti saatavilla myös toisista kirjastoista. Tällä tavoin kukin kirjasto voi keskittyä tietynlaisen aineiston hankkimiseen ja kirjastoverkoston aineistotarjonta monipuolistuu kokonaisuudessaan.

7 TULOSTEN VERTAILEVA YHTEENVETO

Tutkimusaineiston analyysissä vertailen haastattelututkimuksessa saatuja vastauksia kirjastokokoelmien tilastoihin. Kiinnitän erityisesti huomiota siihen, miten haastateltujen henkilökohtaiset arviot, vaatimukset ja ihanteet vastaavat oman kirjaston venäjänkielisen kokoelman ”todellista tilaa”. Samalla vertailen myös Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisiä kokoelmia sekä niihin liittyvää kokoelmatyötä keskenään ja etsin niiden välillä sekä yhtäläisyyksiä että eroja.

Sekä Oulun että Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien ylivoimaisesti suurin aineistolaji ovat kirjat: Oulussa kirjojen osuus kaikesta venäjänkielisestä aineistosta on 63,7 prosenttia ja Savonlinnassa 62,0 prosenttia. Kaunokirjallisuus kattaa kaikesta venäjänkielisestä aineistosta 57,9 prosenttia Oulussa

ja 49,4 prosenttia Savonlinnassa. Tämä vastaa ainakin Savonlinnan kokoelmavastaavan toteamusta, että heidän kirjaston venäjänkielisen kokoelman hankinta keskittyy enimmäkseen kaunokirjallisuuteen.

Kolmannella vuosituhanella (vuosina 2000-2019) julkaistu aineisto kattaa sekä Oulussa (73,8 %) että Savonlinnassa (75,8 %) noin kolme neljäsosaa kokonaisaineistosta, joten kummankin kirjaston venäjänkielinen aineisto on verrattain ”ajan tasalla”. Vaikka tämä tutkielma onkin valmistunut vuoden 2019 toukokuussa eli vuosi 2019 tai 2010-vuosikymmen eivät ole vielä päätöksessään, voi kokoelmatilastoista nähdä, että Savonlinnassa on jonkin verran enemmän 2010-luvulla julkaistua aineistoa kuin 2000-luvulla (Oulussa taas on enemmän 2000-luvulla kuin 2010-luvulla julkaistua aineistoa). Savonlinnan venäjänkielisen aineiston painottuminen 2010-luvulle saattaa heijastella Kukkosen toteamusta, kuinka Savonlinnan kaupunginkirjastossa oli hiljattain uudistettu lasten ja nuorten aineistoa.

Outi- ja Lumme-verkkokirjastoissa oli mahdollista jaotella aineisto alkuperäiskielen mukaan. Haku alkuperäiskielen mukaan tuotti kuitenkin vain pienen osan kirjastojen kokonaisaineistosta: Oulun kaupunginkirjaston 2831 venäjänkielisestä teoksesta 744 teoksen (eli kokonaisaineistosta 26,3 prosentin) luettelointitiedot sisälsivät tiedon alkuperäiskielestä. Samoin Savonlinnan kaupunginkirjaston 994 venäjänkielisestä teoksesta 168 teoksen (kokonaisaineistosta 16,9 prosentin) luettelointitiedot sisälsivät tiedon alkuperäiskielestä. Näiden tietojen pohjalta voi kuitenkin tehdä varovaisen ja yleistävän arvion, että alun perin englannin- ja suomenkieliset teokset ovat suosituinta käännöskirjallisuutta Oulun ja Savonlinnan venäjänkielisissä kokoelmissa. Myös ruotsin-, ranskan- ja saksankielinen kirjallisuus ovat suosittua käännöskirjallisuutta venäjän kielellä.

Sekä Oulun että Savonlinnan kaupunginkirjastojen kokoelmassa korostuu venäläisten klassikkojen rooli. Kummassakin kirjastossa kokoelmat ovat sen verran pieniä, että vanhaa aineistoa ei hevillä poisteta, eikä sitä useimmiten tarvitsekaan poistaa, sillä venäjänkielistä aineistoa lainataan sen verran vähän, että se myös kuluu hitaammin. Modernista venäjänkielisestä kirjallisuudesta hankitaan ainakin jännitystä, fantasiaa

sekä käännöskirjallisuutta kummassakin kirjastossa. Oulussa on tarjolla kaksi venäjänkielistä lehteä, Savonlinnassa taas ei yhtään, vaikka aiemmin kirjastoon tilattiinkin Argumenty i fakty -lehteä.

Sekä Oulussa että Savonlinnassa venäjänkielistä aineistoa hankitaan keskitetyn hankinnan kautta, mutta myös lahjoitusten rooli korostuu aineiston kartuttamisessa, erityisesti Oulussa. Oulun kokoelmavastaavan Ben Henian mukaan Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen aineiston valintaa säätelee pääasiassa tarjonta ja tällä hetkellä erityisesti nykykirjallisuus, kuten venäläisten nykykirjailijoiden teokset tai suomesta venäjäksi käännettyt suosikkiteokset. Savonlinnan hankintaa määrittelee kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikka ja tavoitteena oli ottaa Lumme-kirjastojen kesken käyttöön yhteinen kokoelmapolitiikka. Sekä Oulun että Savonlinnan kaupunginkirjastoissa jokaisella osastolla (kuten aikuiset, lapset tai musiikki) on oma hankintavastaavansa, joka vastaa oman osastonsa kokoelmahankinnasta, mutta mitään varsinaista erillistä venäjänkielistä kokoelmavastaavaa ei kummallakaan kirjastolla ole.

Sekä Oulun että Savonlinnan kirjastossa pyritään mieluummin säilyttämään kuin karsimaan venäjänkielistä aineistoa, koska venäjänkielinen kokoelma on kummassakin kirjastossa pieni. Tämä heijastaa myös Mäkisen ja Wilénin näkemystä, että pienissä kirjastokokoelmissa harvemmin harjoitetaan kovin mittavaa poistopolitiikkaa, vaan pyrkimyksenä on pikemminkin säilyttää se vähä, mitä ylipäättänsä kokoelmassa on (1992, 21). Sekä Oulun Ben Henia että Savonlinnan Kukkonen huomauttavat, että venäjänkielisten kirjojen sidokset ovat monesti huonolaatuisia eivätkä ne kestä kovin hyvin. Sekä Oulussa että Savonlinnassa korostuvat erityisesti venäjänkielisten klassikkojen säilyttäminen kokoelmassa. Kumpikaan Oulu ja Savonlinna eivät ole tehneet laajamittaisempaa yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa niiden venäjänkielisten kokoelmien kehittämiseksi, mutta kummankin kirjaston asiakkaiden on mahdollista kaukolainata Espoon venäjänkielisen kirjaston aineistoa kotikirjastonsa kautta.

Sekä Oulun että Savonlinnan venäjänkielisten kokoelmien asiakaskunta koostuu pääasiassa Suomessa asuvista venäjänkielisistä. Kummassakin kirjastossa lastenkirjallisuutta lainataan tukemaan kaksikielisten, sekä venäjää että suomea

puhuvien, lasten venäjän kielen taitoa. Myös suomalaiset venäjän kielen harrastajat lainaavat venäjänkielisiä teoksia kielitaitonsa kehittämiseksi ja tueksi. Venäjänkielistä kokoelmaa koskevaa palautetta annetaan niukanlaisesti kummassakin kirjastossa. Myöskään tietopalvelua ei hyödynnetä kovinkaan paljoa kummassakaan kirjastossa ja asiakasneuvonta onkin lähinnä aineiston sijainnin neuvomista.

Kuten aiemmin jo todettiin, Oulussa ja Savonlinnassa ei ole erillistä venäjänkielisen kokoelman kokoelmavastaavaa, vaan kokoelmavastaavat vastaavat sekä suomen- että vieraskielisen aineiston valinnasta. Kirjasto- ja informaatiokoulutus on vaatimus kokoelmavastaavalle. Venäjän kielen taito ei ole kokoelmavastaavalle välttämättömyys, vaikka siitä on toki suuri etu venäjänkielistä aineistoa valittaessa. Kummastakin kirjastosta löytyy venäjänkielisiä luetteloijia, jotka luettelivat venäjänkielistä aineistoa, mutta Savonlinnassa luettelointityötä helpottavat myös valmiit luettelointitiedot. Venäjänkielisen kokoelman arviointia tehdään harvakseltaan kummassakin kirjastossa. Venäjänkielisiä kokoelmia arvioidaan silmämääräisesti, Savonlinnassa tarkastellaan myös lainamääriä ynnä muita rekisteristä haettuja tilastotietoja. Kukkosen arvion mukaan Savonlinnassa tehdään enemmän laadullista kuin määrällistä kirjastokokoelman arviointia, mikä saattaa päteä myös Oulun kohdalla.

Kummassakin kirjastossa kysyntä on suurin tekijä, joka määrittää niiden venäjänkielisen aineiston hankintaa: kokoelman tärkeimpänä kriteerinä on täyttää asiakkaan tarpeet. Kummankin kirjaston kokoelmavastaavat toteavat, että parantamisen varaa löytyy aina. Oulun Ben Henian mielestä Espoon venäjänkielisellä kirjastolla voisi olla rooli Suomen kirjastojen venäjänkielisten kokoelmien kehittämisessä, esimerkiksi tarjoamalla ”vinkkilistoja”, jotka vastaisivat siis Mäkisen ja Wilénin esittelemän listamenetelmän listoja (1992, 25-30; katso myös tämän tutkielman alaluvun 3.2.1 listamenetelmän esittelyä). Tosin hän pelkää, että tällaiset yhtenäiset vinkkilistat voisivat toisaalta yksipuolistaa liiaksi venäjänkielisiä kokoelmia ja tehdä niistä liian samanlaisia. Savonlinnan Kukkonen näkee taasen Lumme-kirjastojen yhteistyön tiivistymisessä edellytyksiä kirjastoverkoston toimipisteiden kokoelmien monipuolistumiselle: kukin Lumme-kirjastoverkoston jäsenkirjasto voi kehittää

kokoelmiaan omaan suuntaansa ja näin Lumme-kirjastojen yhteinen kokoelmavaranto monipuolistuu.

8 POHDINTA

Tutkimustuloksia, erityisesti haastatteluvastauksia, analysoidessa ja pohtiessa minulle jäi yleiskuva, että venäläiset ovat suomalaisten lailla lukevaa kansaa ja arvostavat pienen luoteisen naapurinsa lailla lukemista sekä kirjallisuutta. Kuitenkin erityisesti Savonlinnassa haastattelua suorittaessani sain myös kuulla, että venäläiset suosisivat enemmän kirjojen hankkimista omaksi kuin kirjastojen aineistojen hyödyntämistä. Tämä kielinee Suomen ja Venäjän kirjastolaitosten laadullisista eroista: Suomen kirjastolaitos on maailmanlaajuisesti mitattuna todella laadukas, mikä on osaltaan innostanut suomalaisia myös hyödyntämään kirjastoja suuressa määrin. Tässä olisikin aiheutta tutkimukselle Venäjän kirjastolaitoksen tilasta ja venäläisten innostuksesta hyödyntää maansa kirjastolaitosta, kenties suhteessa Suomen kirjastolaitokseen ja suomalaisten innostukseen käyttää oman maansa kirjastopalveluita. Olen suunnitellutkin, että pro gradu –tutkielmani tutkimus kohdentuisi venäjänkielisen kirjastokokoelman sijasta itse venäjänkielisiin käyttäjiin. Jo tätä kandidaatintutkielmaa tehdessäni törmäsin tutkimukseen Suomessa asuvien venäläisten kulttuuripalveluiden käytöstä, mikä voisi pohjustaa tulevaa jatkotutkimustani.

Tutkimusaineistoa kerätessäni ilmeni ongelmia aineiston yhtenäisyyden kanssa. Erityisesti kirjastoilta itseltään saamat tilastot olivat siinä määrin epäyhtenäisiä, ettei niitä voinut erityisemmin vertailla keskenään. Oulun kaupunginkirjasto tarjosi yksityiskohtaiset tilastot sen venäjänkielisistä kirjastokokoelmista vuosilta 2013-2015, kun taasen Savonlinnan kaupunginkirjasto ei yksilöinyt omissa tilastoissaan venäjänkielistä aineistoa erillisenä kaikesta vieraskielisestä aineistosta, vaan vieraskielisen aineiston tilastot oli esitetty yhtenäisenä. Sain vertailukelpoisempia tilastoja Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien koostumuksesta hakemalla tietoa kyseisten kirjastojen verkkokirjastoista. Siksi päätin lopullisessa tutkielmassani hyödyntää verkkokirjastoista hakemiani tietoja, vaikka ne ovatkin niukempia kuin kirjastoilta aikoinani saamat tilastot: kirjastojen tarjoamista

tilastoista olisi ilmennyt esim. lainojen määrä, joita ei nyt analysoida lopullisessa tutkielmassa. Verkkokirjastoistakin sain tosin ongittua tilastoja sen verran, että minulle muodostui jo ongelmaksi valita tutkielmani kannalta oleellinen tieto tutkimusaineistooni.

Tutkielmani pääosaan nousi kuitenkin haastattelututkimuksen tulokset ja Oulun sekä Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisten kokoelmien kokoelmatyö itsessään, venäjänkielisten kokoelmien analysoimisen jäädessä pienempään osaan. Haastattelututkimuksessa oli kuitenkin myös jonkin verran epäyhtenäisyyttä käyttämäni haastattelumenetelmien suhteen, mutta haastatteluvastaukset olivat kuitenkin vertailukelpoiset eikä kahdella eri haastattelumenetelmällä loppujen lopuksi ollut merkitystä. Oulun kaupunginkirjaston vastaukset olivat toki suppeampia kuin Savonlinnan kaupunginkirjastosta saamani vastaukset, mutta koen, että sain haastatteluni teemoja ja kysymyksiä tyydyttäneet vastaukset kummaltakin kirjastolta. Oulun kaupunginkirjaston kokoelmavastaavan kanssa tehty sähköpostihaastattelu ei kuitenkaan ollut puhtaasti teemahaastattelu kommunikointitavan vuoksi: sähköpostitse emme voineet käydä yhtä vapaata keskustelua haastattelun teemoista kuin Savonlinnan kaupunginkirjaston haastateltavien kanssa.

Huomasin, että tietyt formaatit ovat kadonneet sekä Oulun että Savonlinnan kaupunginkirjastojen venäjänkielisistä kokoelmista. Videotallenteet olivat kummassakin kirjastossa yksinomaan DVD- sekä BluRay-julkaisuja eikä videokasetteja löytynyt verkkokirjastojen haulla ollenkaan. Äänitallenteissa taas Oulusta löytyi kaksi äänikasettia, kun taas Savonlinnassa äänikasetteja ei löytynyt ollenkaan. Kummankin kirjaston venäjänkielisissä kokoelmissa on siis nähtävillä yleinen trendi video- ja äänikasettien katoamiselle. Äänilevyt ovat taas pitäneet pintansa ja Oulun venäjänkielisen kokoelman äänitteistä jopa 23,9 prosenttia on äänilevyjä (Savonlinnassa äänilevyjen osuus on tosin pienempi).

Verkkokirjastohaut eivät yksilöineet toisistaan yksikielisesti venäjänkielisiä kirjoja ja monikielisiä kirjoja, jotka sisälsivät venäjän kielen lisäksi yhden tai useamman muun kielen. Tämän vuoksi venäjänkielisen aineiston tilastot sisältävät myös esim. sanastoja

ja sanakirjoja, joissa venäjä on joko kohdekielenä tai kohdekielenä on jokin muu kieli, jolle on annettu venäjänkieliset käännökset. Tilastoihin sisältyy myös esimerkiksi videotallenteet, joissa on venäjänkielinen ääniraita tai tekstitykset.

En löytänyt tutkimukseni aihetta vastaavaa, aiempaa tutkimusta, jota vasten olisin voinut vertailla omia tutkimustuloksiani ja johtopäätöksiäni. Stepanovan (2013) analyysi Miamin yliopiston kirjaston Venäjän, Itä-Euroopan ja Euraasian tutkimuksen kokoelmasta käsittelee tieteellistä kirjastoa, joka eroaa tarkoitukseltaan ja tavoitteiltaan sekä käyttäjäkunnaltaan Oulun ja Savonlinnan kaupunginkirjastojen kaltaisista yleisistä kirjastoista. Kyseinen tutkimus ei ole siis täysin vertailukelpoinen oman tutkimukseni kanssa. Toivon kuitenkin, että tutkielmani tulee hyödyttämään vastaisuudessa tehtäviä tutkimuksia ja analyyssejä Suomen venäjänkielisistä kirjastokokoelmista.

LÄHTEET

Alanen, Aku (2007). Venäjän kielen asemasta Suomessa on syytä keskustella. *Hyvinvointikatsaus* 4/2007.

Creswell, John W. (2003). *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Edelman, Hendrik (1979). Selection Methodology In Academic Libraries. *Library Resources & Technical Services* 23(1), 33-38.

Gardner, R. K. (1981). *Library collections: Their origin, selection, and development*. New York: McGraw Hill.

Glesne, C. & Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researcher. An introduction*. Lontoo: Longman.

Gregory, Vicki L. (2011). *Collection development and Management for 21st century Library Collections. An introduction*. New York: Neal-Schuman Publishers.

Haddow, Gaby & Klobas, Jane E. (2004). Communication of research to practice in library and information science. *Library & Information Science Research*(26), 29-43.

Hammersley, M. (1992). Deconstructing the qualitative-quantitative divide. Teoksessa: Brannen, J. (toim.) . *Mixing Methods. Qualitative and quantitative research*. Aldershot: Avebury, 39-58.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Holleman, Curt (2000). Electronic Resources: Are Basic Criteria for the Selection of Materials Changing? *Library Trends* 48(4), 694-710.

Johnson, Peggy (2004). *Fundamentals of Collection Development & Management*. Chicago: ALA Editions of the American Library Association.

Kent, Allen ym. (1979). *Use of library materials, The university of Pittsburgh study*. New York: Marcel Dekker.

Lammi, Anelma & Protassova, Ekaterina (2011). *Suomen venäjänkieliset kulttuuripalveluiden käyttäjinä ja tuottajina*. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti.

Merton, Robert K., Fiske, Marjorie & Kendall, Patricia L. (1990). *The Focused Interview*. New York: The Free Press. A Division of Macmillan.

Mäkinen, Riitta & Wilén, Raine (toim.) (1992). *Kirjastokokoelmien evaluointi - teoriasta toteutukseen. Kokoelmien evaluointi -täydennyskoulutusohjelman tulokset*. Julkaisusarja A 4/92. Tampere: Tampereen yliopisto.

Nieminen, Tarja, Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (2015). *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskus.

Saukkonen, P. (2014). Nationalismista monikulttuurisuuden tunnustamiseen – etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden tilastointi. *Hyvinvointikatsaus 2/2014*, 36–41.

Stepanova, Masha (2013). Analysis of the Russian, Eastern European, and Eurasian Studies Collection at Miami University Libraries. *Slavic & East European Information Resources 14*(2-3), 205-216.

Varjonen, Sirkku, Zamiatin, Aleksandr & Rinas, Marina (2017). *Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Tilastot, tutkimukset, järjestökentän kartoitus*. Helsinki: Culturas-säätiö.

Wilén, Raine & Kortelainen, Terttu (2007). *Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Verkkolähteet

Culturas-säätiö (2017). *Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin historia*.
https://web.archive.org/web/20170121024933/https://culturas.fi/sites/default/files/tiedostot/VIEI_historia.pdf (käytetty 6.3.2019)

Helmet (2019). *Venäjänkielisen kirjaston esitteet*. http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Venajankielinen_kirjasto/Esitteet (käytetty 15.5.2019)

Helsinki.fi (2014). *Helsingin yliopiston kirjaston historia*.
<http://www.helsinki.fi/kirjasto/fi/yhteystiedot/kirjaston-toiminta/historia/> (käytetty 15.5.2019)

Kansalliskirjasto (2015). *Slaavilainen kirjasto*.
<https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/kokoelmat/slaavilainen-kirjasto> (käytetty 15.5.2019)

Tilastokeskus (2018a). *031 -- Kieli sukupuolen mukaan maakunnittain ja kunnittain 1990 – 2017*.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_031.px/?rxid=7cdd20bc-0cbc-4e01-8025-b229b4fe4668 (käytetty 20.2.2019)

Tilastokeskus (2018b). *Nettomaahanmuutto edellisvuotta pienempää vuonna 2017*.
https://www.stat.fi/til/muutl/2017/muutl_2017_2018-10-30_tie_001_fi.html (käytetty 16.5.2019).

Tilastokeskus (2018c). *012 -- Syntymävaltio iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990 – 2017*.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/statfin_vaerak_pxt_012.px/?rxid=7cdd20bc-0cbc-4e01-8025-b229b4fe4668 (käytetty 20.2.2019)

Valtioneuvosto (2012). *Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin säätiöittäminen etenee*.

https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/venajan-ja-ita-euroopan-instituutin-saatioittaminen-etenee (käytetty 6.3.2019)

Yle (2015). *Inkeriläisten paluumuutto muutti Suomea monella tavalla*.

<https://yle.fi/uutiset/3-7920974> (käytetty 16.5.2019)

LIITTEET

Liite 1.1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielinen kokoelma aineistolajeittain (käytetty 8.4.2019).

Aineistolaji	Niteet	Osuus kokoelmasta (%)	Osuus aineistolajista (%)
Kirja	1755	62,0	100,00
Äänite	511	18,1	100,00
CD	315	11,1	61,6
Äänilevy	122	4,3	23,9
CD, puhe	66	2,3	12,9
Äänilevy, puhe	5	0,2	1,0
Äänikasetti, puhe	1	0,0	0,2
Äänitallenne, puhe	1	0,0	0,2
Äänikasetti	1	0,0	0,2
Video	249	8,8	100,00
DVD	179	6,3	71,9
BluRay	70	2,5	28,1
Nuotti	145	5,1	100,00
Muu/Määrittelemätön	107	3,8	100,00
CD-ROM	57	2,0	53,3
Kooste	34	1,2	31,8
Elektroninen	16	0,6	15,0
Kartta	47	1,7	100,00
Kartta	42	1,5	89,4
Atlas	5	0,2	10,6
Lehti/Artikkeli	6	0,2	100,00
Aikakauslehti	5	0,2	83,3
Sanomalehti	1	0,0	16,7
Esine	7	0,2	100,00

Kuva	1	0,0	100,00
Valokuva	1	0,0	100,0
Opinnäyte	1	0,0	100,00
Väitöskirja	1	0,0	100,0
Yhteensä	2829	100,0	100,00

Liite 1.2. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielinen kokoelma aineistolajeittain (käytetty 8.4.2019).

Aineistolaji	Niteet	Osuus kokoelmasta (%)	Osuus aineistolajista (%)
Kirja	629	63,7	100,0
Äänite	181	18,3	100,0
CD	152	15,4	84,0
CD, puhe	19	1,9	10,5
Äänilevy	7	0,7	3,9
Äänitalenne	2	0,2	1,1
Äänitalenne, puhe	1	0,1	0,6
Video	89	9,0	100,0
DVD	80	8,1	89,9
BluRay	9	0,9	10,1
Nuotti	35	3,5	100,0
Muu/Määrittelemätön	38	3,9	100,0
Kooste	33	3,3	86,8
CD-ROM	3	0,3	7,9
Elektroninen	2	0,2	5,3
Kartta	13	1,3	100,0
Kartta	13	1,3	100,0
Lehti/Artikkeli	1	0,1	100,0
Aikakauslehti	1	0,1	100,0
Esine	1	0,1	100,0

Kuva	0	0,0	-
Opinnäyte	0	0,0	-
Yhteensä	987	100,0	100,0

Liite 2.1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielinen kokoelma päägenreittäin (käytetty 30.4.2019).

Päägenre	Määrä	Osuus kokonaisaineistosta (%)
Kaunokirjallisuus	1640	57,9
Musiikki	606	21,4
Tietokirjallisuus	585	20,7
Yhteensä	2831	100,0

Liite 2.2. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielinen kokoelma päägenreittäin (käytetty 30.4.2019).

Päägenre	Määrä	Osuus kokonaisaineistosta (%)
Kaunokirjallisuus	476	49,4
Musiikki	221	22,9
Tietokirjallisuus	267	27,7
Yhteensä	964	100,0

Liite 3.1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuoden mukaan (käytetty 15.5.2019).

Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä
1847	1	1955	1	1976	7	1997	42	2018	72
1860	1	1956	1	1977	10	1998	61	2019	25
1886	2	1957	2	1978	8	1999	45	Yhteensä	2825
1896	1	1958	5	1979	12	2000	62		
1897	12	1959	2	1980	39	2001	91		
1900	9	1960	17	1981	12	2002	90		
1905	1	1961	6	1982	18	2003	104		
1907	1	1962	7	1983	8	2004	101		
1912	13	1963	13	1984	11	2005	122		
1913	1	1964	7	1985	10	2006	139		
1922	1	1965	6	1986	10	2007	131		
1929	1	1966	15	1987	11	2008	152		
1943	1	1967	29	1988	9	2009	122		
1946	1	1968	6	1989	11	2010	133		
1947	1	1969	2	1990	21	2011	107		
1948	2	1970	30	1991	20	2012	115		
1949	2	1971	10	1992	15	2013	128		
1950	1	1972	5	1993	32	2014	109		
1951	1	1973	6	1994	33	2015	85		
1953	2	1974	1	1995	22	2016	63		
1954	3	1975	12	1996	30	2017	136		

Liite 3.1.1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuosikymmenen mukaan (käytetty 15.5.2019).

Vuosikymmen	Lukumäärä	Osuus aineistosta (%)
-1899	17	0,6

1900-1909	11	0,4
1910-1919	14	0,5
1920-1929	2	0,1
1930-1939	0	0,0
1940-1949	7	0,2
1950-1959	18	0,6
1960-1969	108	3,8
1970-1979	101	3,6
1980-1989	139	4,9
1990-1999	321	11,4
2000-2009	1114	39,4
2010-2019	973	34,4
Yhteensä	2825	100,0

Liite 3.2. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuoden mukaan (käytetty 15.5.2019).

Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä	Vuosi	Lukumäärä
1896	1	1979	1	1999	14	2018	23
1899	12	1980	3	2000	20	2019	7
1900	1	1981	5	2001	25	Yhteensä	994
1935	1	1982	5	2002	30		
1955	1	1983	3	2003	28		
1962	1	1985	4	2004	35		
1964	1	1986	5	2005	33		
1966	2	1987	4	2006	45		
1968	7	1988	4	2007	48		
1969	4	1989	6	2008	61		
1970	2	1990	13	2009	47		
1971	1	1991	15	2010	58		
1972	1	1992	7	2011	45		

1973	4	1993	28	2012	51
1974	1	1994	14	2013	42
1975	1	1995	8	2014	43
1976	1	1996	15	2015	31
1977	3	1997	15	2016	37
1978	3	1998	23	2017	45

Liite 3.2.1. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto julkaisuvuosikymmenen mukaan (käytetty 15.5.2019).

Vuosikymmen	Lukumäärä	Osuus aineistosta (%)
-1899	13	1,3
1900-1909	1	0,1
1910-1919	0	0,0
1920-1929	0	0,0
1930-1939	1	0,1
1940-1949	0	0,0
1950-1959	1	0,1
1960-1969	15	1,5
1970-1979	18	1,8
1980-1989	39	3,9
1990-1999	152	15,3
2000-2009	372	37,4
2010-2019	382	38,4
Yhteensä	994	100,0

Liite 4.1. Oulun kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto
alkuperäiskielen mukaan (käytetty 15.5.2019).

Alkuperäiskieli	Lukumäärä	Osuus aineistosta (%)	Alkuperäiskieli	Lukumäärä	Osuus aineistosta (%)
englanti	387	52,0	muinaiskreikka (- 1453)	3	0,4
suomi	114	15,3	viro	2	0,3
ruotsi	70	9,4	heprea	2	0,3
ranska	43	5,8	turkki	2	0,3
saksa	22	3,0	arabia	1	0,1
venäjä	22	3,0	valkovenäjä	1	0,1
norja	16	2,2	farsi, persia	1	0,1
portugali	15	2,0	kroatia	1	0,1
tanska	9	1,2	useita kieliä	1	0,1
espanja	9	1,2	hollanti	1	0,1
japani	7	0,9	slovakki	1	0,1
italia	5	0,7	ukraina	1	0,1
puola	5	0,7	Yhteensä	744	100,0
tsekki	3	0,4			

Liite 4.2. Savonlinnan kaupunginkirjaston venäjänkielisen kokoelman aineisto
alkuperäiskielen mukaan (käytetty 15.5.2019).

Alkuperäiskieli	Lukumäärä	Osuus aineistosta (%)
englanti	61	36,3
suomi	56	33,3
venäjä	19	11,3
ranska	11	6,5
ruotsi	9	5,4

saksa	3	1,8
heprea	3	1,8
muinaiskreikka (-1453)	2	1,2
viro	1	0,6
italia	1	0,6
puola	1	0,6
portugali	1	0,6
Yhteensä	168	100,0

Liite 5. Teemahaastattelu

Venäjänkieliseen kirjastokokoelmaan liittyvä kokoelmatyö, haastattelututkimus

Haastattelun tarkoitus

Tätä haastattelua on tarkoitus hyödyntää kandidaatintutkielmassa, joka on Oulun ja Savonlinnan venäjänkielisiä kokoelmia keskenään vertaileva analyysi. Tutkielmassa olisi tarkoitus esittää tiivistelmät haastattelujen vastauksista. Jos koen tarpeelliseksi, niin saatan lainata suoraan pätkiä haastatteluvastauksista. Luonnollisesti vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, erityisesti arkaluontoisten asioiden kanssa pyrin olemaan huolellinen.

Haastattelija

Eetu Karjalainen

Informaatiotutkimus

Oulun yliopisto

Haastateltavan tiedot

- Nimi
- Ammattinimike
- Kuinka kauan tehnyt venäjänkielistä kokoelmatyötä/kokoelmatyötä ylipäättänsä?

Aineisto

1. Minkälaista aineistoa venäjänkieliseen kokoelmaan pyritään hankkimaan? Miksi juuri tällaista aineistoa?
 - Aineistolaji (kirjat, äänitteet, lehdet, elektroninen aineisto yms.)?
 - Hyllyluokitus (kaunokirjallisuus, tietokirjallisuus, musiikki yms.)?
 - Genre/lajityyppi (esim. jännitys, fantasia, tieteiskirjallisuus, lasten- ja nuortenkirjallisuus yms.)?
2. Mistä venäjänkielistä aineistoa hankitaan tai saadaan? Onko yhteistyötä julkaisijoiden tai kustantajien kanssa?
3. Minkälaisilla valintakriteereillä venäjänkielistä aineistoa valitaan? Mikä taho tekee valinnan?
4. Minkälainen aineisto a. säilytetään b. siirretään varastoon c. poistetaan?
5. Mikä on venäjänkielisen kokoelman kehittämisen tavoite? Minkälaisia periaatteita liittyy venäjänkielisen kokoelman kehittämiseen ja hallintaan?
6. Minkälaista yhteistyötä Savonlinnan kirjasto tekee muiden kirjastojen kanssa venäjänkielisen kokoelman suhteen? Hankkiiko tai tilaako se venäjänkielistä aineistoa muista kirjastoista (esim. Espoon venäjänkielisestä kirjastosta)?

Asiakkaat

7. Minkälainen käyttäjäkunta lainaa venäjänkielistä aineistoa (Suomessa vierailevat Venäjän kansalaiset/venäjää puhuvat, Suomessa asuvat venäläiset/venäjää puhuvat, suomalaiset Venäjästä tai venäjän kielestä kiinnostuneet tms.)?
8. Miten hyvin venäjänkielisen kokoelman tarjonta on vastannut asiakkaiden tarpeita? Minkälaista palautetta on tullut asiakkaiden suunnalta; positiivista palautetta, parannus-/hankintaehdotuksia tms.?
9. Hyödyntävätkö venäjänkielisen kokoelman asiakkaat tietopalvelua tai neuvontaa? Kuinka paljon ja minkälaista asiakaspalvelua he tarvitsevat?

Henkilökunta

10. Tarvitaanko venäjänkieliseen kokoelmatyöhön erillistä, venäjänkieliseen kokoelmaan erikoistunutta kokoelmavastaavaa vai hoitaako venäjänkielistä kokoelmaa ”normaali” kokoelmavastaava muun kokoelmatyön ohessa?

11. Minkälaista koulutusta, taitoja ja/tai kokemusta vaaditaan venäjänkielisen kokoelman kokoelmavastaavalta? Minkälainen merkitys on venäjän kielen taidoilla?
12. Miten venäjänkielisen aineiston luettelointi toteutetaan; onko kirjastossa venäjänkieliseen aineistoon erikoistuneita luutteloijia? Onko venäjäntaitoisia luutteloijia?

Kokoelman arviointi

13. Tekeekö kirjasto kokoelma-arviointia venäjänkieliselle kokoelmalle?
14. Minkälaisia menetelmiä se käyttää venäjänkielisen kokoelman (tai ylipäättänsä kirjastokokoelman) arvioinnissa?
15. Minkälaisia kriteerejä vaaditaan kokoelmalta (teosten laatu, määrä tms.)?
16. Minkälaiseksi koet venäjänkielisen kokoelman tilan tällä hetkellä; onko se asiakkaiden tarpeet/kysynnän tyydyttävä vai onko parantamisen varaa?

Tulevaisuus

17. Venäjänkielisen kokoelman kehittäminen; miten voisi kehittää tulevaisuudessa, onko mitään parannettavaa?